

2022

Skolu ilgtspējības stratēģija

Projekts “Ilgspējības vadītāji skolās”

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Saturs

00 — Ievads

01 — Ilgtspēja skolā

02 — Darbības, lai veidotu savu skolas ilgtspējības stratēģiju

03 — Ilgtspējības stratēģijas īstenošanas rīki

04 — Ilgtspējības piemēri izglītībā

05 — Secinājumi

06 — Atsauces

00 - Ievads

Laipni lūgti “Ilgtspējības vadītāji skolās” projekta pasaulē! Ja esat šeit, visticamāk, strādājat skolā un esat ieinteresēts/-a īstenot labas prakses, kas saistītas ar ilgtspēju, Jūsu izglītības iestādē. Turpmākajās lappusēs mēs iepazīstināsim Jūs ar “skolu ilgtspējības stratēģijas” vispārējo ideju, tostarp ar priekšlikumiem par pakāpenisku procesa ieviešanu, un iepazīstināsim ar to cilvēku lomām, kuri tiks iesaistīti, kā, piemēram, skolas direktoru un jauno ilgtspējības vadītāju.

Šī projekta pamatā ir ideja izstrādāt “visas skolas ilgtspējas pieeju” Eiropas līmenī. Tādēļ mēs vēlētos nodrošināt skolas, jo īpaši vidusskolas, ar instrumentu kopumu un zināšanām, lai “zaļajās ilgtspējības skolās” veicinātu un attīstītu šādus procesus.

Process, lai ietvertu ilgtspējīgus principus un labas prakses, bieži ir bijis saistīts ar klašu projektiem vai atsevišķiem pasākumiem, ko veicinājuši aktīvi skolotāji. Šādas darbības tiek vērtētas kā pozitīva prakse, bet vienlaikus prasa daudz enerģijas un sniedz ierobežotus rezultātus.

Austrālijā un ASV ļoti populārās “visas skolas pieejas” mērķis ir izveidot ilgtspējīgas skolu kopienas, kur visa skola virzās vienā virzienā: īstenot “skolas ilgtspējības stratēģiju”.

Mēs saprotam, ka ne katra skola spēs īstenot visas tās aktivitātes, ko mēs ierosināsim, bet galvenā doma ir sākt domāt par ilgtspēju kā vispārēju skolas stratēģiju, neatkarīgi no katras skolas ieviesto darbību skaita. Kad skolēni un skolotāji sāks praktizēt ilgtspējīgas pieejas, tās kļūs par ikdienu.

SCHOOL
SUSTAINABILITY

Par projektu

Projekts "Ilgtspējības vadītāji skolās" tiek īstenots, pateicoties Erasmus Plus finansiālajam atbalstam un piecu partneru sadarbībai: Euphoria Net (Itālija), Formetic (Francija), Logopsycom (Beļģija), Smart Nest (Latvija) un Europe for You (Čehija).

Visi partneri ir eksperti korporatīvās sociālās atbildības un izglītības instrumentu izstrādes jomā. Projekta gaitā mēs veiksime kritēriju analīzi, kā arī veidosim materialitātes ziņojumu, lai balstītu savu projektu uz patiesu analīzi, iekļaujot skolu reālās vajadzības; izstrādāsim E-apmācības, lai sagatavotu skolotājus ilgtspējības jautājumos; visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, piedāvāsim modeli un instrumentu kopumu ilgtspējīgas stratēģijas izstrādei skolu līmenī.

Kādēļ šis dokuments, un kam tas ir domāts?

Šis dokuments ir būtiska daļa no modeļa un instrumentu kopuma ilgtspējīgas stratēģijas izstrādei skolu līmenī. Bet kādēļ mums šis dokuments ir vajadzīgs un kādēļ mēs tik ļoti koncentrējamies uz vārdu “stratēģija”?

Mūsu projekts ir ļoti ambiciozs, jo mēs sagaidām, ka skolas veiks vispārējas pārmaiņas, ne tikai īstenojot atsevišķas, bet arī savstarpēji saistītas darbības ilgtspējas jomā. Mēs piedāvāsim modeli, piemēram, pasākumu kopumu, kas skolu līmenī patiešām var ļaut skolām kļūt par pārmaiņu veicinātājiem ceļā uz ilgtspējīgu pasauli.

Šādus mērķus nevar sasniegt, neatzīstot būtisko saikni starp izglītības attīstību un ilgtspējīgu mācību vidi. Mūsu projekta idejas pamatā ir tas, ka skolām savās kopienās ir jādarbojas koordinēti, lai tām būtu efektīva loma šo mērķu sasniegšanā. Skolas būs tās, kas vadīs ceļu.

Tāpat kā jebkura stratēģija, tā būs jākoordinē, jāizstrādā un jāuzrauga. Tāpēc ir būtiski, lai šo pieeju vispirms apstiprinātu skolas direktors/-e. Otrkārt, mēs uzskatām, ka viņš/viņa skolā būs jāatbalsta vadītājam vai, pareizāk sakot, ilgtspējības vadītājam.

Ilgospējības vadītāja loma ir starp labākajām meklētajām profesijām visā pasaulē. Mūsu projekta partneri uzskata, ka arī Eiropas skolām ir pienācis laiks rīkoties šajā virzienā un piešķirt šādu lomu savā personālsastāvā.

Mēs apzināmies, ka "ilgtspējības vadītājs" skolās ir kas ārkārtīgi jauns, un šī iemesla dēļ mēs cenšamies tās atbalstīt un veicināt šo jauno piedzīvojumu, piedāvājot "ilgtspējības vadītāja" definīciju, darba profilu, kā arī instrumentus stratēģijas īstenošanai, uzraudzīšanai, un novērtēšanai praksē.

Lai gan nākotnē mēs sagaidām, ka šāda pieeja tiks attīstīta starp jebkura līmeņa skolām, šis pirmais mēģinājums vairāk koncentrēsies uz vidusskolām.

01 - Ilgtspēja skolā

Vispārīga ilgtspējības definīcija

Runājot par ilgtspējību, cilvēki bieži vien to automātiski savieno ar vidi un zaļo praksi. Ilgtspējības jēdziens noteikti ir saistīts ar vidi, taču tas neaprobežojas tikai ar to.

1987. gadā Apvienotās nācijas (ANO) Brundtlandes Komisija ilgtspējību definēja kā "tagadnes vajadzību apmierināšanu, neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības". Šī definīcija ietver plašāku un integrētu pieeju, kurā līdz ar ekonomikas attīstību tiek ņemtas vērā arī vides problēmas.

Ilgtspējību patiešām veido trīs pīlāri: ekonomika, sabiedrība un vide. Šie principi neoficiāli tiek izmantoti arī kā 3P: peļņa, cilvēki un planēta.

Sākot ar šo pirmo definīciju un izmantojot uz nākotni vērstu pieeju, ANO 2015. gadā pieņēma darba kārtību 2030. gadam ar 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM).

Kā redzams attēlā, 17 ilgtspējīgas attīstības mērķi attiecas uz daudziem cilvēka dzīves aspektiem, piemēram, izglītību, nabadzību, cilvēktiesībām, klimata pārmaiņām utt.

Domājot par ilgtspējības stratēģiju skolās, būs svarīgi ņemt vērā šo integrēto pieeju.

Ilgtspējība skolas līmenī – kādēļ tas ir svarīgi?

Septiņpadsmit ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) un jo īpaši SDG4 “Kvalitatīva izglītība visiem” publicēšana piešķir jaunu dimensiju ilgtspējīgas attīstības izglītībai, kā arī globālu nozīmi skolu misijai.

Pirmkārt, ilgtspējīgas attīstības izglītība ļauj izprast pasaules sarežģītību tās zinātniskajā, ētiskajā un pilsoniskajā dimensijā. Tā ir transversāla, un tā ir jāiekļauj mācību programmās. Tajā ir jāapmāca skolotāji un uzraudzības personāls, un to ir jāintegrē skolu darbībā.

Skolas misija ir sagatavot skolēnus nākotnei un likt viņiem izprast attiecības starp vides, ekonomiskajiem, sociālajiem un kultūras jautājumiem, lai palīdzētu labāk uztvert:

SABIEDRĪBAS UN
PLANĒTAS
SAVSTARPĒJO
SAISTĪBU

NEPIECIEŠAMĪBU
IZDARĪT APZINĀTU UN
ATBILDĪGU IZVĒLI, UN
PIEŅEMT RĪCĪBU, KAS
ŅEM VĒRĀ ŠOS
ASPEKTUS

OLIDARITĀTES
NOZĪMI GLOBĀLĀ
MĒROGĀ

Papildus izglītības misijai vidusskola ir organizācija, kas nodarbina daudzus darbiniekus, uzrunā daudzas ieinteresētās personas, pārvalda ēkas un materiālu plūsmas. Tāpēc tām ir ekonomiska, sociāla un vides ietekme. Raugoties no ilgtspējīgas pasaules perspektīvas, skolai ir jābūt kā paraugam. Tai ir jāatzīst savu iekšējo un ārējo ieinteresēto personu intereses un jāreaģē uz tām. Ilgtspējības pamati ir jāiekļauj skolas projektos un tajos jāiesaista visas ieinteresētās personas.

Papildus ilgtspējīgas attīstības (visās tās dimensijās) izglītības misijai, skolas tiek aicinātas pārdomāt savu rīcību attiecībā uz pārvaldību, ētisku un godīgu praksi, vienlīdzīgām iespējām, darba un mācību apstākļiem un ekoloģiju. Lai uzņemtos sociālo atbildību un aktīvi veicinātu ilgtspējīgu pasauli, skolām ir jāiesaistās nepārtrauktā uzlabošanas procesā.

02 - Darbības, lai veidotu savu skolas ilgtspējības stratēģiju

Tā kā jebkurš globāls projekts, ko vēlamies īstenot skolu līmenī, ilgtspējības stratēģijas izstrāde ar integrētu pieeju šķiet izaicinājums. Šajā sadaļā mēs iepazīstināsim ar visiem nepieciešamajiem pasākumiem, kas jāveic, lai izstrādātu ilgtspējības plānu, kas visvairāk pielāgotos Jūsu skolas kontekstam un apstākļiem.

Pirmkārt, mēs apskatīsim, kā organizēt pārvaldību: kas ir ilgtspējības vadītājs un ilgtspējības komanda? Kā šos vadītājus atlasīt? Kādām jābūt viņa/viņas prasmēm un uzdevumiem? Kā veidot lēmumu pieņemšanas procesu un sadalīt pienākumus?

Tālāk Jums būs iespēja iepazīties ar savas stratēģijas izstrādes soļiem, sākot no komunikācijas plāna, savas situācijas un vajadzību analīzes, mērķu un prioritāšu noteikšanas, laika grafika definēšanas un visbeidzot, kā ziņot par savām aktivitātēm un kontrolēt savu ilgtspējības ieviešanas procesu un ietekmes progresu.

Ilgtspējības darba grupa un ilgtspējības vadītāja loma

Šajā punktā ir definēta izglītības iestādes ilgtspējības projekta vispārējā pārvaldība, kam seko ilgtspējības vadītāja atlasīšana un paredzamais profils.

Pirmkārt, sākumā ir svarīgi precizēt, ka ilgtspējības stratēģijas veiksmīgai īstenošanai ir svarīgi apvienot komandu, kas var piedalīties lēmumu pieņemšanā, plānot, veikt un/vai uzraudzīt darbības, par kurām tiks lemts.

Ilgtspējības process prasa vairāku prasmju izmantošanu, un tas jāveic ilgākā laika posmā un soli pa solim. Ilgtspējības komandas sastāvā varētu būt, piemēram, ilgtspējības vadītājs (sk. turpmāk), skolas direktors, skolas tehniskā aspekta vadītājs, programmu vadītājs, skolas medmāsa u.c.

Cilvēkiem, kas veido šo komandu (ko bieži dēvē par ilgtspējības projekta vadības komiteju), ne vienmēr ir hierarhiskas saiknes starp viņiem. Projekta komandā apvienojušies cilvēki ar prasmēm, kas var veicināt projekta panākumus (komunikācijā, finanšu vadībā, pedagogijā u.c.), un diezgan bieži arī skolēnu pārstāvji. Ilgtspējības stratēģijas projekts tiek veikts vairāku mēnešu garumā (parasti no viena mācību gada līdz 24 mēnešiem no sākotnējās izpētes līdz pirmajai rezultātu publicēšanai). Tāpēc cilvēkiem ir jāspēj būt klāt visā projekta īstenošanas laikā un regulāri piedalīties arī turpmākajās sanāksmēs.

Svarīgākos lēmumus pieņem vadības komiteja: iestādes ieinteresēto personu kartes apstiprināšana; redzējuma un prioritāro jautājumu apstiprināšana; rīcības plāna apstiprināšana, nepieciešamo cilvēkresursu, tehnisko un finanšu resursu identificēšana, uzdevumu sadale rīcības plānā, rādītāju identificēšana utt.

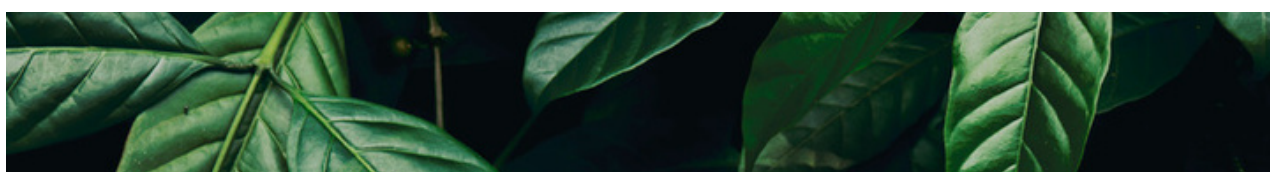
Vadības komitejai ir jāņem vērā dažādu iestādes ieinteresēto personu vajadzības, vēlmes un gaidas.

Šajā komitejā jābūt vismaz vienam iestādes vispārējā virziena pārstāvim, kas uzrauga darbu un vajadzības gadījumā ietekmē to atkarībā no jomai raksturīgajiem ierobežojumiem. Pretējā gadījumā **ilgtspējības vadītājs** būs arī atbildīgs par saskarsmi ar skolas vadību.

Bet kas ir ilgtspējības vadītājs un kādēļ mēs piedāvātu šādu profilu?

Skolas ilgtspējības vadītājs ir persona, kas sadarbībā ar daudznozaru komandu vada stratēģijas un skolas darbības, kas saistītas ar ilgtspējību.

Mēs uzskatām, ka ir kritiski svarīgi, lai cilvēks vai komanda būtu atbildīga par kopējo procesu, tādējādi, arī par sasniedzamajiem rezultātiem. Ir svarīgi, lai ilgtspējības stratēģiju vadītu līderis vai vadības komiteja. Nākamajā apakšnodaļā mēs sniegsim ieskatu tajā, kā izvēlēties ilgtspējas vadītāju atbilstoši galvenajām prasmēm un darba profilam, kā arī ieskatu ilgtspējības vadītāja un komandas paredzamajos uzdevumos un pienākumos.

Kā atlasīt ilgtspējības vadītāju (s) un ilgtspējības komandu?

Pirmkārt, ilgtspējības vadītājs (IV) varētu būt vai nu viens cilvēks, vai arī šādu vadību varētu dalīt vairāk cilvēku.

Ilgtpējības vadītājs ir atbildīgs ne tikai par ilgtspējīgu projektu vadīšanu un veicināšanu skolā. Tā kā "ilgtspējības vadītājs" ir jauns jēdziens, mēs šajā apakšnodaļā atklāsim konkrētu kompetenču kopumu, kam jābūt jūsu IV profilā.

No pārvaldības viedokļa Ilgtspējības vadītāja ieviešana būtu liels ieguvums, it sevišķi, ja viņam/viņai būtu transversāls skats uz skolu; viņš/viņa pārzinātu skolēnu sagatavotās mācību programmas; dažādās mācību jomas; telpas un personālu; kā arī skolas vidi un vēsturi.

Jāuzsver, ka īpaši efektīvi būtu, ja Ilgtspējības vadītājs patstāvīgi strādātu skolā, kā skolotājs vai kā administratīvais personāls, vai kā vadītājs, kas atbild par veselību vai saimniecību un tā tālāk. Var gadīties, ka viņš/viņa brīvprātīgi izvēlēšies šo misiju, jo ir pārliecināts par nepieciešamību darboties sabiedrības labā un jo īpaši ar skolēniem. Jebkurā gadījumā viņam/viņai ir jābūt motivētam/-ai un apņēmīgam/-ai.

Tā kā tas nozīmē papildu darba slodzi, ilgtspējības vadītāja amats ir skaidri jānorāda iestādes organizācijas plānā un misijai ir jābūt precīzi definētai. Ilgtspējības vadītājam ir jāatvelē laiks ne vien stratēģijas vadīšanai, bet arī iekšējai un ārējai komunikācijai. Turklāt tiek sagaidīts, ka IV tiks izvēlēts atbilstoši tālāk minētajām prasmēm un kompetencēm.

Vispārīgas zināšanas

Pirmkārt, pirms pieņemt lēmumu, vai ieviest ilgtspējīgu praksi savā skolā, ir svarīgi pārliecināties, ka kandidāts (ilgtspējības vadītājs) **saprot tēmas, kas ir saistītas ar klimata pārmaiņām un vidi.** Ir arī būtiski, lai IV apzinātos **sociālo sistēmu un iespējamus jautājumus, kas pastāv skolā esošajās kopienās.**

Kad šīs pamatzināšanas ir nodrošinātas, IV ir jāzina, **kā veikt auditu,** lai uzzinātu, kā skola ietekmē tās vidi no dažādiem aspektiem, piemēram:

IETEKME UZ VIDI UN
OGLEKĻA DIOKSĪDA
IETEKME

IZGLĪTOJOŠĀS KOMANDAS UN
VISU SKOLAS DARBINIEKU
CILVĒKTIESĪBAS, LABSAJŪTA
UN DZĪVES KVALITĀTE
(IESKAITOT ADMINISTRATĪVO
PERSONĀLU, UZKOPŠANAS
PAKALPOJUMUS...)

ATKRITUMU
APSAIMNIEKOŠANA

ĒTIKA, VĒRTĪBAS UN GODĪGA
PRAKSE, KAS TIEK NODOTA
STUDENTIEM UN LĪDZ AR TO
ARĪ SABIEDRĪBAI

Tādēļ ir svarīgi, lai būtu **pētniecības un analīzes kompetences**, lai spētu novērtēt stratēģijas pašreizējo veikspēju un efektivitāti, kā arī ir svarīgi zināt, kā **apkopot un ziņot iegūtos datus**. Turklāt, runājot par starpnozaru prasmēm, ilgtspējas vadītājam jābūt **elastīgam** un jāspēj prezentēt **labas komunikācijas spējas**, lai varētu kontaktēties ar dažādiem dienestiem.

Skolas ilgtspējas vadītājam ir jāpierāda **plašas zināšanas par dažādiem skolas departamentiem**, to uzdevumiem un procesiem, un visbeidzot par to funkcijām un mērķiem, lai efektīvi ieviestu ilgtspējības stratēģijas, izmantojot attiecīgu un globālu pieeju.

Līdera prasmes

Labam vadītājam ir jāzina, kā būt **labam līderim**, un ilgtspējības vadītājam tas pats ir jādara ar papildu atbildību – iesaistīt un motivēt savu komandu, ņemot vērā to, ka tas varētu būt jauns process viņu (komandas dalībnieku) ikdienas gaitās. IV ir jānodrošina, lai problēmas un pārmaiņas būtu adekvātas un pielāgotas stratēģijas sadarbības partneriem, lai viņi savā skolā justos kā aktīvi ilgtspējības procesa dalībnieki.

Ilgstspējības vadītājam ir jāspēj **delegēt uzdevumus, dodot iespēju komandas dalībniekiem** pašiem tikt ar tiem galā. Tāpat jāspēj **efektīvi komunicēt** par izmaiņām un **atbalstīt komandu** jaunās prakses pielāgošanās. Runājot par starpnozaru prasmēm, **būtiska ir empātija, uzmanīga klausīšanās un autentiskums**, lai uzturētu saikni ar kolēģiem.

Spēcīgam līderim jāspēj **pieņemt lēmumus, ņemot vērā skolas**, kā arī tās ieinteresēto personu un vides intereses.

Progresīvi, radoši un atvērti iespējām

IV ir jābūt “atvērtai domāšanai” un jāspēj pamanīt, kā attīstās pasaule, lai skola būtu progresīva un arī **dzītos pakal jaunajām iespējām.**

Uzskatīt ilgtspējīgu attīstību par skolas iespēju ir būtiski, lai izstrādātu efektīvu stratēģiju. Ilgtspējības vadītājam ir jāspēj meklēt jaunas iespējas skolas ilgtspējīgas attīstības jomā, lai sasniegtu augstāku skolas vispārējo sniegumu. Tam būs nepieciešamas **plānošanas kompetences.**

Turklāt ir svarīgi saglabāt **globālu stratēģisko domāšanu,** lai analizētu pašreizējos laika un resursu ieguldījumus un gaidītu to pozitīvo ietekmi uz nākotnes rezultātiem skolas, vides un sabiedrības labā.

Inovācija un radošums būs vērtīgi, lai stātos pretī jauniem izaicinājumiem un rastu tiem risinājumus. Ideju ģenerēšana kopā ar komandu, skolēniem un citiem interesentiem, kā arī dalīšanās dažādās radošās idejās liks skolai atrast savu labāko ceļu uz ilgtspēju. Kā teica Alberts Einšteins: “Ja Tu vienmēr darīsi to, ko vienmēr darīji, Tu vienmēr dabūsi to, ko vienmēr dabūji.”

Analītiskās prasmes

Kā jau minējām, labam ilgtspējības vadītājam ir būtiski prezentēt **pētniecības un analītiskās prasmes**, lai novērtētu, vai rezultāti ir pietiekami vērtīgi salīdzinājumā ar ilgtspējības centieniem.

Skolas darbības rezultāti ietekmēs lēmumus, kas veidos ilgtspējības stratēģijas turpināšanu. Ir iespējams, ka dažas iniciatīvas būs jāizbeidz vai jāpielāgo, ja, piemēram, skola iekļaus jaunus pasākumus savu mērķu sasniegšanai.

Pirms mūsu piedāvāto dažādo ilgtspējas pasākumu īstenošanas ir jāizvērtē arī **resursi** (budžets, laiks, personāls), kas skolai būs jāiegulda, lai ieviestu minētos pasākumus, un jāizvērtē, vai **paredzētie ieguvumi un rezultāti ir pietiekami izdevīgi** skolai un tās mērķim.

Labas komunikācijas prasmes

IV ļoti svarīga ir **pārredzama un efektīva komunikācija**. Viņam jāspēj skaidri iepazīstināt ar ilgtspējības stratēģiju un to, kā tā ir iestrādāta skolas globālajā stratēģijā un mērķī.

Iekšēji: Skolas personālam, izglītības komandai, skolēniem un ģimenēm ir jāizprot stratēģijas mērķi un loma, kā arī ieguldījums tajā. Arī tās statuss, kur esam un kurp ejam, kādi ir mūsu mērķi un kāpēc mēs tos īstenojam.

Ārēji: Kopienai un citām ieinteresētajām personām būtu jāsaprot, kāpēc ilgtspēja ir svarīga mūsu skolai un mūsu iniciatīvām, un centieniem pozitīvi ietekmēt sabiedrību un vidi, kā arī, kā tā uzlabos mūsu skolas reputāciju.

Ilgspējības vadītāja profila apraksts

Tehniskās prasmes

Vispārīgas zināšanas par ilgtspējības un vides jautājumiem

Ilgspējības risku pārvaldība

Zināšanas par kopienu, kurā skola atrodas

Plašas zināšanas par skolas departamentiem

Mācīšanas un izglītošanas prasmes (apmācīt komandas, personālu...)

Novērtēšanas, analītikas un izpētes, un uzraudzības prasmes

Projektu vadības kompetences

Lēmumu pieņemšana

Prāta vētras un radošā procesa metodes (spēja izmantot kolektīvās izlūkošanas rīkus)

Plānošana un tālredzība

Globālā stratēģiskā domāšana

Starpnozaru prasmes

Elastība

Teicamas komunikācijas kompetences

Līderība (spēja likt cilvēkiem strādāt kopā)

Empātija, uzmanīga klausīšanās un autentiskums (emocionālā inteliģence)

Inovācija un jaunrade

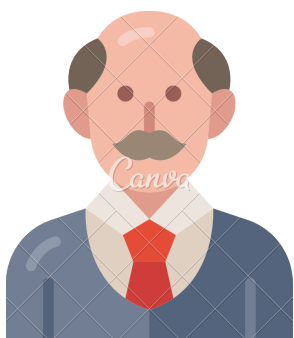
Spēja nepārtraukti atjaunināt un pārskatīt iegūtās zināšanas

Izveidot Ilgtspējības vadības komiteju

Kā minēts ievadā, ilgtspējības vadītājs nevar strādāt viens. Pirmkārt, tāpēc, ka ilgtspēja ir skaidri formulēta parādība un, lai to ieviestu, ir nepieciešamas vairāk prasmju un kompetenču.

Otrkārt, tā kā skolas ir sarežģītas sistēmas, lai sasniegtu saskaņotus rezultātus, ir būtiski iesaistīt galvenos dalībniekus, kuriem ir nozīme skolā.

Galīgais lēmums par ilgtspējības vadības komitejas sastāvu būs atkarīgs no konkrētās skolas. Tomēr mēs varam noteikt dažus profilus, kas varētu būt saistīti:

Direktors vai kāds, kas pārstāv vadību (kā iepriekš tika minēts – lēmumus par stratēģiju ir jāapstiprina vadībai)

Administratīvie darbinieki, jo stratēģijai var būt nepieciešams budžets vai kaut kāda autorizācija

Skolotāji, kas pārstāv citus skolotājus, un persona/cilvēki, kas pārstāv skolas darbiniekus, kuri nemāca. Ilgtspējības plāns var ietekmēt visas skolas struktūrvienības (mācīšanu un ne tikai), tāpēc personāla pārstāvju līdzdalība ir būtiska, lai apsvērtu lēmumus, kas viņus ietekmēs

Skolēni kā dalībnieki arī varētu būt interesanta ideja!

Uzdevumu un atbildības identificēšana un sadale

Kad direktors vai tā pārstāvji ir atlasījuši ilgtspējības vadītāju un ilgtspēja ir ieviesta, ir pienācis laiks noteikt galvenos uzdevumus un darbības un iedalīt tās ilgtspējības vadītājam, ilgtspējības komandai un ieinteresētajām personām. Pirmkārt, ilgtspējības vadītājs **pētīs un analizēs ietvaru**, kādā skola darbojas, un pētīs skolas radīto ārējo ietekmi un ietekmi, īstenojot savas darbības (zināšanu nodošana, kompetenču un prasmju attīstība, vērtību pārnese, ārpusskolas aktivitātes utml.). Šis uzdevums var ietvert:

·"Ieinteresēto personu kartes" izveide, piemēram, visas personas un organizācijas, kurām jābūt iesaistītām ilgtspējības procesā un kurām ir interese vai ietekme skolas darbībās, kas saistītas ar ilgtspējību.

Skolas darbības apzināšana, kas ietekmē ilgtspēju.

·Skolas pašreizējo darbību/projektu analīze.

Ar šo informāciju IV varēs **noteikt attiecīgus un pielāgotus mērķus** un **izstrādāt dažādas ilgtspējības stratēģijas skolai** ar mērķi:

- ➔ Nodrošināt, ka viņu prakse un darbības ir videi draudzīgas
- ➔ Samazināt to negatīvo ārējo ietekmi
- ➔ Palielināt to pozitīvo ietekmi, radot vērtību skolai un sabiedrībai un veicinot Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķu (ANO IAM) sasniegšanu. **IV sadarbosies ar citiem komandas locekļiem un kolēģiem**, kas atbild par dažādām skolas aktivitātēm, piemēram, ar direktoru, mācību programmu vadītāju, personu/cilvēkiem, kas atbild par materiālu, enerģijas, pārtikas, transporta pakalpojumu nodrošināšanu utt. Mērķis ir **noteikt, atlasīt un pēc tam īstenot atbilstošākās stratēģijas, procesus un darbības**, kuru rezultātā tiks uzlabota skolas ilgtspējīgā darbība, izmantojot globālu pieeju.

Ilgtspējības vadītājs raksturos skolas ilgtspējības stratēģiju gan iekšējām, gan ārējām ieinteresētajām personām. Viņš/viņa paskaidros iemeslus, kāpēc izvēlēta šī stratēģija, veicamos pasākumus un darbības, katras ieinteresētās personas ieguldījumu, mērķus un gaidāmos rezultātus, kā arī ieguvumus no tās īstenošanas.

IV būs svarīga loma stratēģiju uzraudzībā un **ziņojumu sniegšanā direktoram** vai valdei, kas apstiprinās budžetu un veicamās darbības, lai tās atbilstu globālajai stratēģijai un skolas mērķim.

Viņš/viņa vadīs dažādu jomu pārstāvjus, **lai nodrošinātu, ka projekti darbojas pareizi**, ka tiek sasniegti starpposma mērķi un uzdevumi, lai atklātu jebkura veida problēmas šajā procesā un kopīgi **rastu risinājumus un alternatīvas** budžeta respektēšanas laikā.

Ilgtspējas vadītājs apkopos nepieciešamos datus un pārraudzīs ziņojumu izstrādi, sekojot līdz skolas ilgtspējas sasniegumiem. Šie dati un ziņojumi būs ne tikai vērtīgs instruments, lai saprastu, cik labi norit ilgtspējības process, bet arī būtisks elements, lai pieņemtu lēmumus stratēģijas un mērķu sasniegšanas turpināšanai vai/un pielāgošanai.

Lai apzinātu uzdevumus un sadalītu pienākumus, mēs iesakām katrai skolai sagatavot **RACI matricu** (atbildības modeli). Pateicoties šim modelim, ir iespējams plānot veicamos uzdevumus, kā arī īstenot stratēģiju un noteikt katra pienākumus. Tālāk seko RACI matricas piemērs, bet, lūdzu, ņemiet vērā, ka to var pielāgot atbilstoši Jūsu skolai.

RACI matrica

Kā Jūs redzat, mēs esam precizējuši katras ieinteresētās personas iesaistes līmeni katram uzdevumam: R (Atbildīgais – kam uzdots izpildīt uzdevumu); A (Atbildīgais – kurš pieņem lēmumus un uzdevumus stratēģijas ietvaros); C (Apspriests – ar ko konsultēties attiecībā uz lēmumiem); I (Informēts - kam tiek sniegta informācija par lēmumiem un darbībām stratēģijas laikā).

Uzdevums	Ilgtermiņa vadītājs	Direktors	Programmu vadītājs (pedagoģija)	Skolas tehnisko aspektu vadītājs	Ieinteresētās personas (vecāku pārstāvji/citi)
Ieinteresēto personu kartes izveide	R	A un C	C	C un/vai I	C un/vai I
Tādu skolas darbību apzināšana, kas ietekmē ilgtermiņa vadītājus	R	A un C	C	C	I
Skolas pašreizējo darbību/projektu analīze	R	C	C	C	I
Iestatīt atbilstošus un pielāgotus mērķus	R	R un C	C un I	C un I	I
Stratēģiju plāna izveide mērķu sasniegšanai	R un A	C	C un A	C un A	I
Pārraudzīt stratēģijas un ziņot	R un A	I	C	C	I

Ilgtspējības dialoga izveide ar ieinteresētajām personām un komunikācijas plāns

Komunikācija ir viens no būtiskākajiem aspektiem, par ko mums jādomā, strādājot pie mūsu ilgtspējības stratēģijas. Īpaši svarīgi ir izstrādāt komunikācijas plānu, lai izplatītu šo stratēģiju un visām iesaistītajām pusēm darītu zināmu, kādas darbības mēs veicam, lai aizsargātu vidi, mūsu sabiedrību un nākamās paaudzes. Turklāt saziņas mērķis ir arī iesaistīt ieinteresētās personas ilgtspējības procesā.

Informējot par mērķiem un centieniem, ko skola plāno paveikt, lai saglabātu planētu un pozitīvi ietekmētu savus skolēnus un kopienas, tā var ne tikai popularizēt savas iniciatīvas, bet šāda komunikācija var būt arī kā iedvesmas avots citām skolām, uzņēmumiem un mājsaimniecībām.

Mēs varam diferencēt 2 galvenos saziņas veidus:

Informācijas izplatīšana

Šāda veida ziņojuma mērķis ir informēt par skolas rīcību un tās gaitu. Mēs varam iedomāties daudzus līdzekļus, lai izpaustu būtisku informāciju par mūsu ilgtspējības procesu, piemēram, brošūru un reklāmas lapiņu sagatavošanu; informācijas izplatīšanu mūsu tīmekļa vietnē un/vai sociālajos medijos, konferenču rīkošanu, ziņojumu publicēšanu.

Dialogi

No otras puses, mēs varam veidot tādu komunikāciju, kas ļautu ieinteresētajām personām aktīvi piedalīties dialogā. Tas ļautu uzklaut viņu atsauksmes par dažādām īstenotām darbībām un lēmumiem. Turklāt dalībnieku ieguldījums var būt ideju avots jaunām iniciatīvām vai stratēģiskā plāna uzlabošanai. Mēs varam mudināt piedalīties visus skolas darbiniekus, skolēnus, ģimenes un kopienas locekļus. Šiem dialogiem var būt ļoti dažādas formas atkarībā no mūsu vajadzībām un centieniem: mēs varam organizēt debates, sanāksmes, apaļā galda diskusijas, kā arī izveidot metodi, lai ieinteresētās personas varētu izteikties klātienē vai izmantojot e-pastu vai anketas.

Ir svarīgi katru reizi precīzi noteikt, kāds ir mūsu komunikācijas mērķis un kas ir mūsu galvenā mērķa grupa, lai mēs varētu izvēlēties efektīvāko komunikācijas metodi sava mērķa sasniegšanai.

Turklāt mēs iesakām izveidot kalendāru, kas regulāri jāapspriež ar visām ieinteresētajām personām, lai nodrošinātu skaidru pārredzamību, lai ikviens būtu informēts par Jūsu iniciatīvu progresu, par problēmām, kas joprojām pastāv, un, visbeidzot, lai motivētu izglītības sabiedrību iesaistīties ilgtspējas procesā.

Pašreizējās situācijas analīze

Pašreizējā situācijas analīze ir vērsta uz to, kā izprast, kas šobrīd notiek Jūsu skolā, kā novērtēt tās efektivitāti ilgtspējas ziņā un skolotāju, studentu un ieinteresēto personu viedokļus attiecībā uz ilgtspējīgu praksi.

Sāksim ar **būtiskumu kā principu**, definējot Jūsu skolai svarīgākās sociālās un vides tēmas.

Projekta sākumposmā tika veikts **būtiskuma novērtējums**, lai noteiktu skolu, pedagogu un ieinteresēto personu vajadzības, palīdzot izprast un noteikt prioritārās tēmas.

Līdzīgu novērtējumu var veikt arī Jūsu skolā. Novērtējums palīdzēs noteikt skolā risināmās problēmas. Kontrolējamās jomas varētu būt: vide, sociālā vienlīdzība skolā un pārvaldība. Fokusējoties uz šīm jomām, skolām būtu iespēja spert pirmos soļus ceļā uz ilgtspējību.

Ilgspējības jautājumi aptver plašu tēmu loku. Lielisks sākums var būt dažas vienkāršas un viegli uzlabojamas jomas, piemēram, skolas autobuss, pusdienas skolā, vietējie piegādātāji un atkritumu apsaimniekošana.

Būtiskuma novērtējumā, ko veiks ilgtspējības vadītājs un viņa komanda, tiks apskatīti vairāki risināmi temati. Ir svarīgi noteikt, kuri jautājumi ietekmē skolas darbību, un izveidot sasniedzamo mērķu sarakstu.

Kad ilgtspējības vadītājs un viņa komanda ir saorganizēta, viņi var sākt novērtēt dažādas skolas jomas un darbiniekus, izmantojot aptaujas un anketas, uzraugot un novērojot pašreizējo situāciju, lai gūtu labāku priekšstatu par aktuāliem jautājumiem.

Pēc novērtējuma veikšanas un sasniedzamo mērķu saskaņošanas ir svarīgi izveidot un uzturēt saziņu ar citiem skolotājiem, vecākiem, ieinteresētajām personām un piegādātājiem. Jautājumi, kas ietekmē vai ko ietekmē vecāki un studenti, būtu plaši jāreklamē un par tiem jāziņo, lai izplatītu projekta pašreizējo virzību.

Tāpēc iestādei ir jāveic sākotnējās situācijas diagnostika, aptaujājot iekšējos un ārējos dalībniekus par esošo situāciju. Ir svarīgi iztaujāt iesaistītās puses, lai noskaidrotu viņu gaidas un noteiktu prioritāros jautājumus, kurus vēlāk būs jārisina. Šī sākotnējā diagnoze, iesaistot ieinteresētās personas, ļaus definēt skolas vispārējo KSA politiku, jo tām šajā procesā jāiesaistās jau no paša sākuma.

Svarīgi atcerēties – katra skola un tās kopiena ir atšķirīga. Katrai skolai uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem būs dažādas atbildes; nav ne nepareizas, ne pareizas atbildes, ja vien skola virzās uz pozitīvu iznākumu.

Dažas skolas var atklāt, ka to prioritārās jomas ir vairāk saistītas ar vidi, skolēnu un darbinieku veselību un labklājību, savukārt citas var saprast, ka tās ir diezgan progresīvas vides jautājumu risināšanā un tām trūkst uzmanības pārvaldības un sociālās vienlīdzības jomā. **Vairāk par skolas prioritārajām jomām, lūdzu, skatiet šajā projektā sagatavoto būtiskuma pārskatu: [saite, ja pieejama](#)**

Pašreizējā situācijas analīze ļaus katrai skolai novērtēt savu līdzšinējo rīcību, un arī pēc stratēģiju ieviešanas darbosies kā atgādinājums par to, cik tālu skola nonākusi savā ceļojumā.

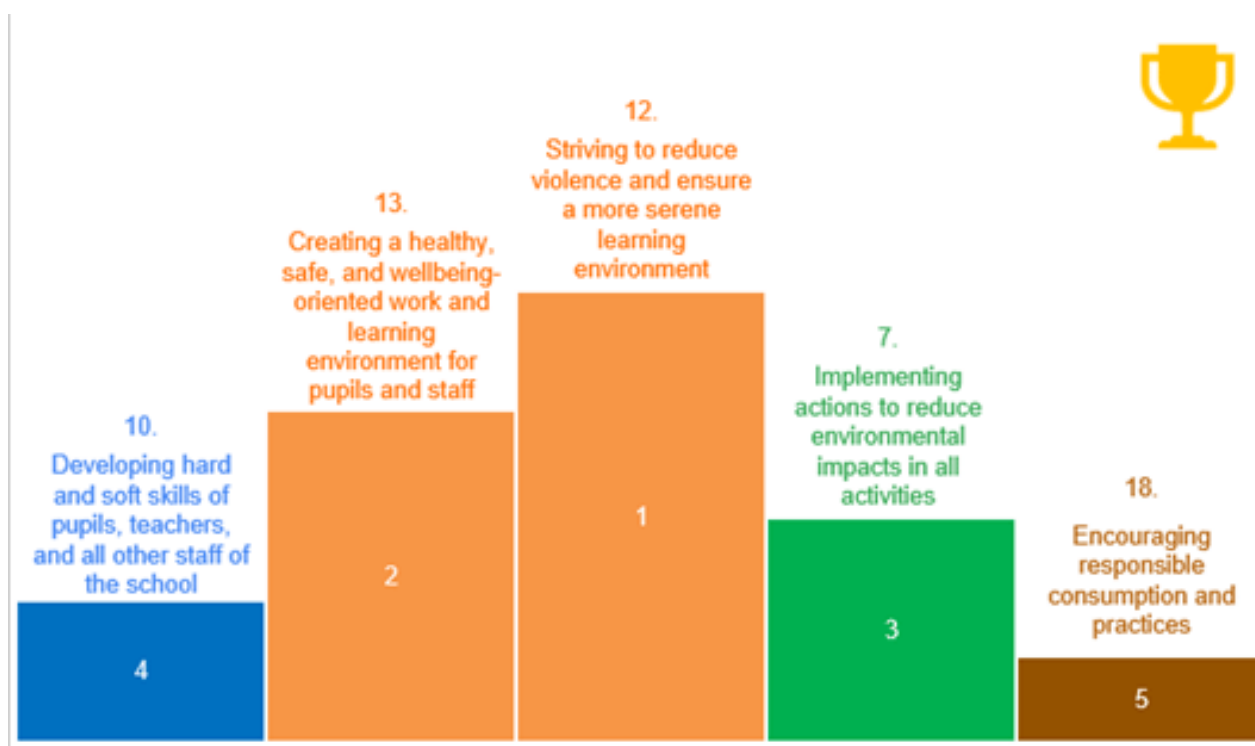
Mērķu izvirzīšana

Tāpat kā jebkurā stratēģijā, viens no galvenajiem soļiem ir mērķu izvirzīšana, kas jāsasniedz.

Pirmkārt, kas ir mērķis?

Mērķis atspoguļo **redzējumu un rezultātu**, ko Jūsu skola vēlas īstenot, īstenojot savu ilgtspējības stratēģiju. Mērķis ir ceļojuma beigas. Lai noteiktu, ko vēlaties sasniegt, vispirms ir jāzina, kas ir Jūsu sākumpunkts. Pēc analīzes pabeigšanas Jūsu pašreizējā situācija būs ļoti skaidra (skat. 2.6. punktu).

Pēc tam Jums būs jāatlasa **attiecīgās jomas, kurās vēlaties veikt uzlabojumus**. Saskaņā ar Eiropas būtiskuma ziņojumu mēs novērojām, ka 5 galvenie jautājumi Eiropas līmenī ir šādi:

Jums ir iespēja aplūkot pilnu Jūsu valsts ziņojumu šeit: [saite](#), kad tā būs pieejama tīmekļa vietnē

Protams, Jums būs jānosaka savas galvenās jomas atbilstoši Jūsu situācijai un atsauksmēm, ko saņemsiet no Jūsu ieinteresētajam personām.

Mērķiem, kurus vēlaties sasniegt, ir jābūt kādiem noteiktiem aspektiem, lai tie būtu nozīmīgi tieši Jūsu organizācijai. Ļoti bieži runā par **TRIKS jeb SMART mērķiem** (terminēts, reālistisks, izmērāms, konkrēts, sasniedzams). Mēs iesakām apsvērt šādus aspektus, bet vēlamies dažus izcelt. Jūsu mērķim **patiešām vajadzētu būt:**

Nolūka vadītiem

Piemēram, ilgtspējības komandai būtu jāsaprot, kuras ir skolas un tās ieinteresēto personu vērtības, un šādas vērtības būtu jāiekļauj Jūsu mērķos

Īstermiņa, vidējā termiņa vai ilgtermiņa

Piemēram, Jums būtu jāaplēš, cik daudz laika ir nepieciešams konkrētā mērķa sasniegšanai: vai pietiek ar mācību stundu, vai varbūt Jums ir vajadzīgs semestris vai viss akadēmiskais gads

Īstenojamiem

Jūsu mērķiem ir jābūt operatīviem. Nepietiek teikt: "Mēs vēlētos veicināt skolas ilgtspējību", bet Jums precīzāk jāsaka: "Mēs vēlamies, lai mūsu skolā nebūtu plastmasa" vai "Mēs vēlamies panākt skolas vidi, kurā nav vardarbības"

Izmērāmiem

Jo precīzāki būsiet un vairāk izvirsīsiet kvantitatīvus mērķus, jo vairāk varēsiet izmērīt savu rīcību. Piemēram, kad esiet izlēmuši, ka Jūs mērķis ir izveidot skolu bez plastmasas, Jūs varat noteikt konkrētu skaitu, cik klases Jūs vēlaties "pārvērst" par klasēm, kurās nelieto plastmasu, piemēram, visas vai 10 no 20.

Minēsim dažus piemērus:

- ➔ Mūsu skola vēlas attīstīt skolēnu starpnozaru prasmes, apmācot vismaz 30% personāla un līdz akadēmiskā gada beigām nodrošinot vismaz 50% skolēnu ar papildu aktivitātēm.
- ➔ Mūsu skola vēlas līdz semestra beigām uzlabot 70% skolēnu un skolotāju informētību par ilgtspējības praksēm.

Kā redzat, mērķu izvirzīšana ir ļoti saistīta ar rādītājiem. Tāpēc nākamajās nodaļās mēs sniegsim KPI definīciju (galvenie veikspējas rādītāji).

Lūdzu, sekojiet procesam soli pa solim, līdz nonāksiet pie praktiskiem rīkiem, kas palīdzēs veiksmīgi īstenot Jūsu stratēģiju.

KPI

Vispirms ir jānošķir divu veidu rādītāji:

- Galvenie veiktspējas rādītāji (KPI)
- Procesa uzraudzības rādītāji, saukti arī par līdzekļu rādītājiem

Kas ir KPI?

Galvenie veiktspējas rādītāji (KPI) ir izmērāmi dati, kas analizē, cik efektīvi skola sasniedz savus mērķus (skat. 2.7. mērķu noteikšanu).

Galvenajiem veiktspējas rādītājiem jābūt skaidri pārdomātiem un labi strukturētiem. Tie ļauj novērtēt darbību ietekmi, lai sasniegtu izvirzītos mērķus. Tie palīdz ikvienam uzzināt, kas no tiem sagaidāms, un pielāgot rīcības plānus: izvēloties, vai paturēt tās darbības, kas spēcīgi veicina mērķu sasniegšanu, vai aizvietot tās, kas nesniedz vēlamos rezultātus.

Kas ir procesa uzraudzības rādītāji?

Procesa uzraudzības rādītāji sniedz patiesu priekšstatu par rīcības plāna un ilgtspējības procesa norisi.

Tlai koordinētu savu ilgtspējības pieeju, ilgtspējības vadītājam ir jāievieš abu veidu rādītāji. Viens no tiem ļaus Jums rosināt kopienu un īstenot darbības (uzraudzības rādītājs), otrs (KPI) ļaus Jums novērtēt rīcības plāna ietekmi uz Jūsu ieinteresētajām personām un sabiedrību, un mērķu sasniegšanu.

Tālāk ir sniegts piemērs, lai padarītu šos jēdzienu saprotamākus.

Skola nākamā gada laikā ir izvirzījusi “nulles vardarbības” mērķi un iecerējusi īstenot darbības, lai veicinātu visu skolēnu izpratni par nevardarbīgu komunikāciju.

Procesa uzraudzības rādītāji varētu būt to skolēnu procentuālais īpatsvars, kuri ir informēti par nevardarbīgu komunikāciju; tiktu mērīta procesa gaita gada laikā.

KPI varētu būt vardarbības incidentu skaits, kas tiek mērīts.

Kā noteikt ideālo KPI?

Ideālā variantā ir jānosaka **vienu KPI katram mērķim**. Dažreiz var būt interesanti, ka ir vairāki, bet esiet uzmanīgi, atlasiet tikai tos, kas tiešām mēra **rezultātu**, t.i., Jūsu rīcības **ietekmi**.

Tāpēc šis rādītājs ir jāizsaka skaitļos, lai novērtētu darbību efektivitāti saistībā ar Jūsu ilgtspējības stratēģiju un konkrētajiem mērķiem (skat. iepriekšējo soli).

Domājiet “vienkāršāk”. KPI jābūt viegli saprotamiem un izmērāmiem. Lai izvēlētos KPI, **VARIET** izmantot **SMART mērķus** (konkrētus, izmērāmus, sasniedzamus, atbilstīgus un laika ziņā saistošus), lai nodrošinātu, ka KPI ir labi pielāgoti mērķiem, pārdomāti un sasniegti.

Lai pārlicinātos, ka KPI ir atbilstoši, variet pārbaudīt, vai tie virza lēmumus, nevis citas problēmas.

Piemēram, ja Jūsu mērķis ir samazināt piesārņojumu, piesārņojuma līmenis ir ļoti sarežģīts KPI, ko mērīt, bet variet izvēlēties vairākus vienkāršus KPI, piemēram, enerģijas patēriņu, ūdens patēriņu, atkritumu rašanos...

Kā noteikt labākos procesa uzraudzības rādītājus?

Uzraudzības rādītājiem jāļauj sekot līdzi ilgtspējības stratēģijas progresam. Tie var aptvert resursu rādītājus (cilvēkresursi, materiāli, finanšu resursi) vai izvietojanas rādītājus (% veikto uzdevumu, % iesaistīto cilvēku utt.).

Uzraudzības rādītāji ir saistīti ar rīcības plānu. Tie jāļauj pārlicināties, vai skola dara to, ko tā teica, ka darīs laikus.

Ilgspējības vadības komitejai regulāri (piemēram, reizi mēnesī vai reizi ceturksnī) jāanalizē uzraudzības rādītājus, savukārt darbības rādītāji jāanalizē reizi gadā, pusgadā, un stratēģijas un rīcības plānā jāveic nepieciešamās korekcijas.

Prioritāro darbību noteikšana atbilstoši mērķiem;
nepieciešamo resursu plānošana (finanšu,
cilvēku, tehnikas, organizatoriskā...)

Mēs zinām, ka visi Jūsu noteiktie mērķi ir svarīgi Jūsu skolai.
Taču jāņem vērā, ka tos visus nebūs iespējams sasniegt
vienlaicīgi, pamatojoties uz šīm iezīmēm:

Cilvēkresursi

Cik skolotāju ir pieejami, lai strādātu pie
šī projekta? Cik cilvēku jau ir sagatavoti
konkrētajā tēmā? Varbūt dažiem būs
nepieciešamas apmācības, daži jau būs
gatavi.

Pieejamais budžets

Vai darbības, kas ļautu Jums sasniegt
nospraustos mērķus, prasīs kādu
budžetu, vai tās būs bez maksas?
Pretējā gadījumā – cik daudz laika
jāvelta, lai iegūtu šādu budžetu?

Vajadzīgais laiks

Kā jau iepriekš minēts, dažas darbības
var būt tūlītējas, dažas prasīs vairāk
laika. Atbilstoši nepieciešamajam laikam
var organizēt vairākas darbības dažādos
akadēmiskā gada brīžos.

Steidzamība

Cik, Jūsaprāt, steidzami ir jāveic
uzlabojumi konkrētajā jomā?

Ņemot vērā visus šos aspektus, sapratīsiet, ka par prioritāti jāizvirza darbības, ko patiešām esat gatavs/gatava realizēt. Jūsu veicamajām darbībām var būt **augsta, vidēja vai zema prioritāte**. Tas, ka darbībai ir zema prioritāte, nenozīmē, ka tai nav vērtības, lai to īstenotu skolā. Tas var nozīmēt, ka ir jomas, kas ir nozīmīgākas nekā citas vai ka, lai īstenotu nākamās darbības ir nepieciešams saskarties ar citām jomām, kuras būs kā pamats.

Mēs esam centušies sniegt vizuālu piemēru analīzes veikšanai. Šī tabula ir arī rīks, ko var izmantot ilgtspējības stratēģijas izveidei:

Vajadzība vai joma, kas jārisina (kas izriet no vajadzību analīzes)	Mērķis	KPI	Darbība /-as sasniegšanai*	Darbības iesaistītie cilvēkresursi	Nepieciešamais budžets	Laiks aktivitātes īstenošanai	Steidzamība	Prioritāte
	Samazināt vardarbības gadījumus skolā un radīt labāku vidi.							Augsta Vidēja Zema

* Daudzus rīku un darbību piemērus varat atrast 3. nodaļā.

Lūk, vēl viens piemērs, kā prioritizēt savas darbības:

Pirmais solis: Jūs identificējat problēmas vai jautājumus, un tēmas, kas ir jārisina Jūsu organizācijā. Šim nolūkam Jūs jau esat veicis/veikusi “Būtiskuma pētījumu”, un Jūs esat atlasījis/-usi dažus jautājumus, un atmetis/-usi citus.

Piemēram:

- ➔ Q1 = samazināt ēdnīcas atkritumu daudzumu
- ➔ Q2 = samazināt ogļūdeņražu patēriņu apkurei
- ➔ Q3 = sociālās vai medicīniskās palīdzības sniegšana maznodrošinātiem skolēniem
- ➔ Q4 = pret vardarbību vērstu asociāciju uzņemšana klasē
- ➔ Q5 = veidot dialogu ar darbiniekiem
- ➔ Q6 = apmācīt darbiniekus pirmās palīdzības sniegšanā
- ➔ Q7 = apmācīt skolotājus nevardarbīgā komunikācijā
- ➔ Q8 = organizēt skolotāju grafikus tā, lai viņi varētu strādāt kā komanda

Otrā darbība: Aizpildiet tabulu, norādot katra jautājuma nozīmi Jūsu organizācijā un organizācijas pašreizējo veikumu šajā jautājumā.

Varat izmantot šādu mērogu:

Svarīguma izvērtējums (skalā no 1 līdz 5):

- ➔ 1 = Jautājums maz ietekmē organizāciju vai tās ieinteresētās personas, sabiedrību un vidi;
- ➔ 2 = Šī jautājuma neizskatīšana var apdraudēt organizācijas darbību, taču tā neizskatīšana ierobežoti ietekmēs organizācijas ieinteresētās personas;
- ➔ 3 = Šī jautājuma risināšana ir būtiska projekta turpināšanai;
- ➔ 4 = Šī jautājuma kontrole ir būtiska visa projekta rezultātu sasniegšanā;
- ➔ 5 = Šī jautājuma kontrole ir būtiska organizācijas pastāvēšanai, un šis jautājums ietekmēs ilgtspējības nodrošināšanu.

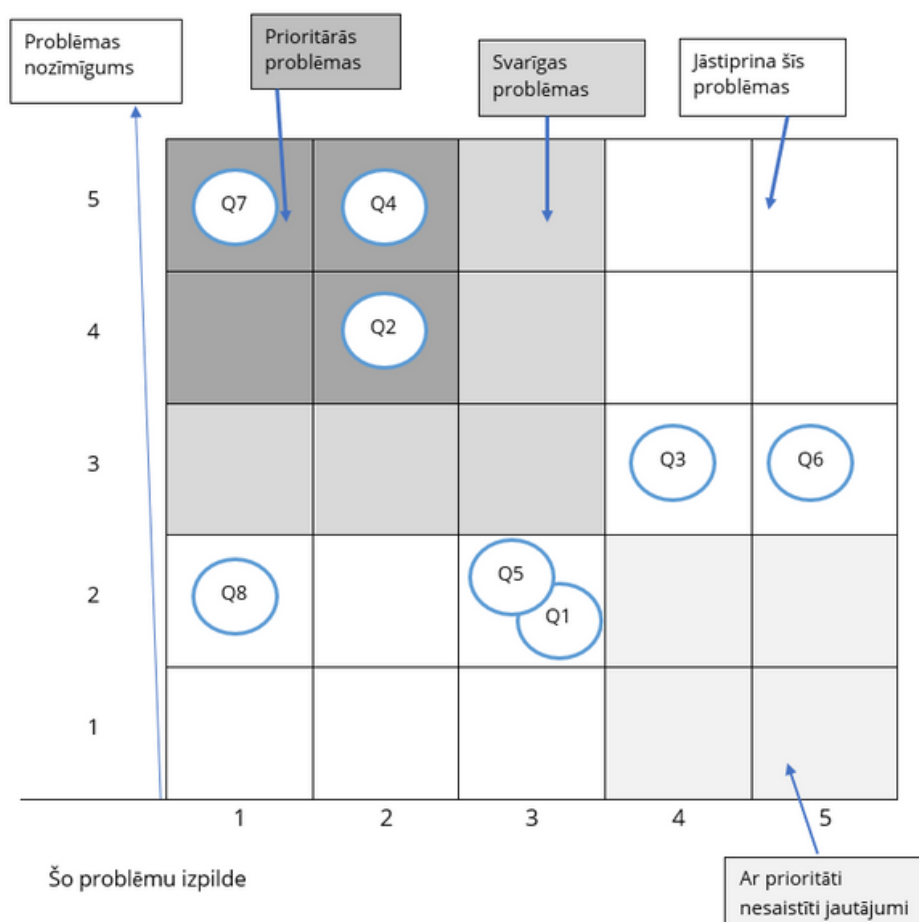
Veiktspējai var izmantot šādu mērogu:

- ➔ 1 = Neatbilstība tehnoloģiskajai attīstībai, organizācija nemāk un nedara
- ➔ 2 = Tiek novērotas novirzes no gaidītā
- ➔ 3 = Organizācija jau ir apzinājusi uzlabošanas darbības, kuras varētu veikt
- ➔ 4 = Organizācija uzrauga problēmu un plāno savu rīcību
- ➔ 5 = Organizācija ir paraugs šīs problēmas risināšanā

Problēma	Svarīgums Jūsu organizācijai	Pašreizējā veiktspēja
Q1 = samazināt ēdnīcas atkritumu daudzumu	2	3
Q2 = samazināt ogļūdeņražu patēriņu apkurei	4	2
Q3 = sociālās vai medicīniskās palīdzības sniegšana maznodrošinātiem skolēniem	3	4
Q4 = pret vardarbību vērstu asociāciju uzņemšana klasē	5	2
Q5 = veidot dialogu ar darbiniekiem	2	3
Q6 = apmācīt darbiniekus pirmās palīdzības sniegšanā	3	5
Q7 = apmācīt skolotājus nevardarbīgā komunikācijā	5	1
Q8 = organizēt skolotāju grafikus, lai viņi varētu strādāt kā komanda	2	1

3. darbība.

Jūs ieskicējat jautājumus grafikā un izdarāt secinājumus:

Secinājums:

Mūsu situācijā,- šī mācību gadā laikā prioritārie risināmie jautājumi ir

- ➔ Q2 = samazināt ogļūdeņražu patēriņu apkurei
- ➔ Q4 = pret vardarbību vērstu asociāciju uzņemšana klasē
- ➔ Q7 = apmācīt skolotājus nevardarbīgā komunikācijā

un ir jāpastiprina jautājumi:

- ➔ Q3 = sociālās vai medicīniskās palīdzības sniegšana maznodrošinātiem skolēniem
- ➔ Q6 = apmācīt darbiniekus pirmās palīdzības sniegšanā

Plānošanas un atskaites punktu definēšana

Fokuss ir kritiskākā prasme jebkurai organizācijai (skolai) mūsdienu sabiedrībā. Pasaulē, kurā ir informācijas pārslodze un uzmanības novērsoši faktori, ir nepieciešama koncentrēšanās, lai paveiktu jebko svarīgu.

Mūsdienās skolas pārpludina dažādas konkurējošas prioritātes, taču, lai tās būtu patiesi efektīvas, tām jābūt ar spēcīgu virziena un mērķa izjūtu. Tas nozīmē, ka skolai ir jāsaprot:

- **KO** skola vēlas sasniegt (savus mērķus)
- **KĀPĒC** skola vēlas sasniegt šos mērķus (skolas filozofija, redzējumus un misija)
- **KĀ** skola domā tos paveikt (skolas stratēģiskais plāns)

Strukturēts plānošanas process ir ļoti svarīgs skolām, lai veicinātu panākumus nākotnē, palielinātu vērtību un ietekmi. Ilgtspējības stratēģijas plānošanas process skolās būtu jāuzskata par dinamisku spēku, kas sniegs jaunas iespējas, noteiks ilgtspējīgas un vērtīgas iniciatīvas, no kurām skola gūs labumu, un, pateicoties stratēģijai, skola spēs šīs iniciatīvas īstenot ātri un efektīvi. Skolām jābūt pietiekami pielāgojamām, lai tiktu galā ar straujām pārmaiņām. Šajā gadījumā plānošana būtu jāveic vienu reizi mācību gada laikā, ņemot vērā jaunas problēmas, kas var ietekmēt jaunizstrādāto ilgtspējības stratēģiju.

Strukturēta plānošana noteiks, kā skola sasniegs ilgtspējības stratēģijas atskaites punktus, saglabājot savu redzējumu un vērtības. Bez plāna sasniegt šos atskaites punktus tie paliks abstrakti un nerasniedzami, un progress nebūtu sasniedzams. Šajā situācijā stratēģiskais plāns kalpos kā ceļvedis, lai palīdzētu skolām sasniegt to, kur tās vēlas iet ar savu ilgtspējības stratēģiju.

Jāplāno ilgtspējības stratēģija, apvienojot visas skolas ieinteresētās puses, lai izvērtētu pašreizējos apstākļus un ieskicētu skolas nākotnes redzējumu. Ieinteresētās personas ir personas un jebkura cita organizācija, kuru skola var ietekmēt vai kura var ietekmēt skolu.

Trīs iemeslu dēļ veiksmīgas stratēģijas izstrādē izšķiroša nozīme ir ieinteresēto personu ieguldījumam – pirmkārt, reaģējot uz ieinteresēto personu bažām, var panākt labvēlīgāku stratēģiju, jo, uzklusot problēmas, kas, pēc ieinteresēto personu, studentu un citu skolas personāla locekļu domām, ir svarīgas, skola var labāk apmierināt savu nozīmīgo grupu prasības. Otrkārt, ieinteresētās personas kalpo kā agrīnās brīdināšanas sistēma. Skola spēs samazināt riskus un ātrāk reaģēt uz ekspektāciju maiņu, ja tā atbildēs uz ieinteresēto personu bažām par jaunām un strauji augošām problēmām, ņemot vērā ilgtspējības stratēģiju. Visbeidzot, ieinteresētās personas var panākt tādu izaicinājumu līmeni, kāds reti sastopams skolā.

Lai izveidotu pēc iespējas spēcīgāku ilgtspējības stratēģiju, skolai un tās ieinteresētajām personām būtu jāanalizē tās stiprās puses, trūkumi, pieejamie resursi un iespējas. Kā jau iepriekš tika minēts, plānošanas posmā skola izstrādās redzējumu, raksturos stratēģijas mērķi, kā arī noteiks ilgtermiņa un tālredzīgus atskaites punktus.

Stratēģijas mērķos jāiekļauj darbības mērķi un papildu atskaites punkti, kas jāsasniedz. Stratēģijai ir jābūt ar skaidriem mērķiem un jāatbalsta darbības, kas saistītas ar rādītājiem, par kuriem ikviens tiks saukts pie atbildības. Atskaites punktiem jābūt pietiekami pielāgojamiem, lai varētu veikt pārkalibrēšanu un resursu pārdali, pamatojoties uz iekšējiem un ārējiem spēkiem.

Jāatzīmē, ka ilgtspējas stratēģijas atskaites punkti no skolas uz skolu svārstīsies dažādu ārējo un iekšējo mainīgo lielumu dēļ. Tomēr ir dažas kopsakarības, kas visām skolām būtu jāapsver un jāizvērtē vismaz divas reizes gadā. Varētu novērtēt skolēnu, skolotāju un cita skolas personāla labklājību, vides aspektus, piemēram, patēriņu un resursu izmantošanu, kā arī vispārējo apmierinātību pēc ilgtspējas stratēģijas īstenošanas.

Atskaites punktiem jābūt:

Jēgpilniem

Atskaites punktiem būtu jānorāda izmērāmi veiktspējas uzlabojumi (KPI izmaiņas) konkrētā laikposmā (Piemēram, turpmākajos X gados skola samazinās oglekļa emisijas par X%).

Būtiskiem

Atskaites punktiem jābūt skaidri saistītiem ar skolas primārajiem stratēģiskajiem mērķiem un ietekmes jomām.

Pilnīgiem

Atskaites punktiem būtu jāakcentē skolas primārās sociālās, vides un ekonomiskās ietekmes.

Konsekventiem

Starpposma mērķiem jābūt pietiekami stabiliem visu laiku, lai iekšējās un ārējās ieinteresētās personas varētu pārbaudīt, kā rādītāji mainās gadu no gada.

Ambicioziem

Skolām jārada mērķi, kas pārsniedz tipiskā akadēmiskā gada darbības jomu.

Ilgospējības stratēģijas plānošanas pieeja ļaus skolām motivēt visu sabiedrību rīkoties un veikt pārmaiņas. Padarot skolas ilgtspējības stratēģijas mērķus taustāmus, nevis abstraktus, skola varēs iesaistīt savas ieinteresētās personas un palīdzēt viņiem pašiem iegūt savu lomu šajā procesā.

Šāda plānošanas pieeja kalpos, lai saliedētu ikvienu cilvēku kopienā un ļautu tiem būt daļai no kaut kā lielāka, vienlaikus piedāvājot arī mērķi un procesu. Šāda motivācija var būt plaukstošas skolu sabiedrības būtiska sastāvdaļa, kas dod labvēlīgus rezultātus, piemēram, spēcīgu skolotāju noturēšanu un skolēnu iesaistīšanos. Pat sadarbības process ilgtspējības stratēģijas izstrādē var būtiski ietekmēt skolu.

Kontroles ziņojumi

Iepriekšējās sadaļās lasītājs tika iepazīstināts ar pakāpenisku ceļvedi ilgtspējīgas attīstības stratēģijas veidošanā. Lai pabeigtu darba programmu, mums tagad ir jāparāda, kā organizēt atskaites saturu.

Pirms konkretizēt, kādam jābūt ziņojumam, mums jārunā par tā lasītājiem.

Kurš lasīs ziņojumu?

Vispirms to lasīs skolēni, skolotāji, ģimenes un skolas darbinieki.

Šai mērķauditorijai ir svarīgi, lai veiktās darbības tiktu fiksētas, kā arī ir svarīgs ir konteksts, periodi un iesaistītie partneri, kā arī cilvēku, atmosfēras un sadzīviskuma novērtēšana. Mērķis ir parādīt, ka projekts ir dinamisks pasākums, kas piesaista izglītības kopienas un skolēnus un kas apvieno jauniešu un pieaugušu cilvēku enerģijas, lai sasniegtu globālu mērķi, kas krietni pārsniedz individuālās intereses kalpot kolektīvam.

Ziņojums, kas jānodod, būtībā ir šāds: šim projektam ir mērķis, un jaunieši tajā aktīvi iesaistās. Skolotāji un darbinieki sniedz norādījumus, viņi ir apņēmības pilni un pārmaiņu veicinātāji.

Otrkārt, Jums būtu jāvēršas arī pie savas skolas ārējām ieinteresētajām personām, piemēram, iestādēm, finanšu partneriem, piegādātājiem, valdības amatpersonām, citu skolu pārstāvjiem, ar kurām strādājat, uzņēmumiem, kas uzņem Jūsu audzēkņus darbā vai praksē...

Šīs ieinteresētās personas, kas parasti projekta sākumā tika aicinātas sniegt savu viedokli par jautājumiem un prioritātēm, vēlas zināt, vai tiek sasniegti taustāmi rezultāti. Tāpēc viņiem regulāri, ne retāk kā reizi gadā vai reizi divos gados ir jānodrošina rezultātu rādītāji (KPI). Viņiem galvenais ir progress siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisiju vai enerģijas patēriņa samazināšanā, vardarbības un nežēlības mazināšanā un dzīves kvalitātes un darba un mācību apstākļu paaugstināšanā... viņi būtībā izskatīs skaitļus, lai novērtētu, vai viņu ieguldījumi (politiskie, finanšu, personīgie) nes augļus.

Īsumā, ziņojumā jānorāda:

Priekš kā?

Visām ieinteresētajām pusēm – gan iekšējām, GAN ārējām.

Kāpēc?

Informēt, palielināt informētību un izglītēt, dalīties un turpināt sacensties, turpināt apvienot enerģijas ap globālu iemeslu.

Kad?

Ilgtermiņa stratēģijas ziņojumus parasti sagatavo katru gadu. Tomēr, tā kā šie ziņojumi prasa laiku un prasmes, risinājums var būt vienreiz divos gados.

Ko?

Pirmajā daļā ir izklāstīts projekts, redzējums un konkrētā gada mērķi, kā arī veiktās darbības; otrajā daļā tiek ietverti sasniedzamie mērķi un rādītāji pārskata perioda beigās.

Kā?

Šo ziņojumu vajadzētu publicēt tikai tiešsaistē, lai samazinātu izmaksas un oglekļa dioksīda emisijas; tomēr uzmanieties, lai to nesūtītu pa e-pastu, ja tas ir pārāk liels; var būt arī interesanti daļu no tā publicēt papīra formātā, lai sasniegtu dažas svarīgas ārējās ieinteresētās personas. Par to lems vadības komiteja.

Pēdējais padoms: iedvesmu var gūt no uzņēmumu vai kolēģu publicētajām atskaitēm un izvēlēties formātu.

Galvenais panākumu faktors

Ilgospējības stratēģiju var uzsākt jebkura veida skolās, mazās vai lielās, ar vispārēju, tehnoloģisku vai profesionālu izglītības novirzienu. Bet, lai arī kāda būtu skola, iesakām strādāt kā komandai, pulcēt cilvēkus, kas var apmainīties ar informāciju un kļūt par skolēnu, skolotāju un darbinieku pārstāvjiem. Būtiski, lai iestādes kultūra balstītos uz kopīgām vērtībām, kas atbilst ilgtspējas pamatprincipiem: ētika, cilvēktiesības, likuma ievērošana, ieinteresēto pušu uzklauššana un atbildība. Iestādes projektā ilgtspējība jāiekļauj tās redzējumā, politikā un rīcības plānā. Analizējot jautājumus procesa sākumā, nepieciešams konsultēties ar ieinteresētajām personām un pēc tam regulāri ar tām sadarboties. Lai gan ir svarīgi noteikt juridiskās prasības un standartus saistībā ar ilgtspējīgu attīstību (piemēram, attiecībā uz cilvēktiesībām, vides tirdzniecību), kas attiecas uz iestādi, ir svarīgi arī to radītos ierobežojumus pārvērst par pārmaiņu un attīstības iespējām.

Attiecībā uz veidu, kādā tiek īstenota ilgtspējības stratēģiju, ir ieteicams dot priekšroku pēc iespējas vairāk cilvēku līdzdalībai; šajā nolūkā sadarbības rīki ļauj palielināt informācijas, zināšanu un apmaiņas apjomu.

Organizētas un veicinošas sadarbības pamatā ir kolektīvās sadarbības metodes, kas veicina diskusijas, debates un vienprātīgu un saistošu lēmumu pieņemšanu. Vadību var dalīt, atstājot vietu iniciatīvai un inovācijai.

Visbeidzot, jebkura iestāde, kas uzsāk ilgtspējas procesu, var būt vērsta uz to, lai kļūtu par mācību organizāciju, kurā visi progresē un piedalās stratēģijas veiksmīgā īstenošanā.

03 - Ilgtspējības stratēģijas īstenošanas rīki

Lai vajadzības gadījumā koriģētu stratēģiju, ir nepieciešams rīks iegūto rezultātu uzraudzībai. Novērtējot progresu ik mēnesi vai reizi ceturksnī, mēs varam sagaidīt potenciālos vidējā termiņa rezultātus un pārskatīt konkrēto veikto pasākumu atbilstību un efektivitāti.

Evakuācijas telpas

Pirmkārt, mēs strādājām pie 3 dažādām evakuācijas telpām, kas veicina ilgtspējīgas attīstības stratēģijas skolā.

Evakuācijas telpas ir spēles, kas sastāv no slazda simulācijas, no kuras dalībniekiem ir jāizkļūst. Lai to izdarītu, viņiem jāatrisina visdažādākās mīklas un jautājumi, kas viņus novedīs pie izejas.

Ar šo spēļu palīdzību mēs vēlamies palīdzēt skolēniem un skolas personālam sasniegt vairākus mērķus, piemēram, strādāt kolektīvi, uzlabot komunikāciju un stiprināt atmiņu, pateicoties radošām pieejām.

Pirmajai Bēgšanas istabai jūsu skolā ir dots nosaukums SDG, un tā ir paredzēta, lai to ieviestu klasē, lai veicinātu skolēnu izpratni par ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem un to, kā tos izmantot kā iniciatīvu savās skolās.

Otrā ir adresēta skolas personālam, un tās mērķis ir pārbaudīt viņu zināšanas un palīdzēt viņiem izstrādāt savu ilgtspējības stratēģiju. Jūsu ilgtspējības komandas locekļiem būs jāatbild uz visiem šīs tiešsaistes evakuācijas istabas jautājumiem šeit: <https://view.genial.ly/63189d1712236a00121dee8d/interactive-content-plan-your-sustainability-strategy>.

Visbeidzot, mēs izstrādājām evakuācijas istabu kā galda spēli, kuru var izdrukāt, lai spēlētu klasē kopā ar skolēniem vai tiešsaistē, izmantojot šo saiti: Zemes gredzeni — Evakuācijas istabas galda spēle (<https://view.genial.ly/632ac94c21924b001866e650>).

Tās mērķis ir mācīt studentiem par klimata pārmaiņu ietekmi uz vidi un to, kā šīs dažādās tēmas var risināt, lai saglabātu planētu.

Izaicinājumi

Izaicinājumi ir radīti, lai īstenotu aktivitātes, kas ļautu skolotājiem strādāt un virzīties kopā ar saviem skolēniem ilgtspējības plāna mērķu sasniegšanā. Šo izaicinājumu mērķis ir iedvesmot skolas strādāt pie dažādām ilgtspējības jomām dinamiskākā un saistošākā veidā, jo skolēni būs galvenie šo aktivitāšu dalībnieki.

Tos var veidot garā, vidējā un īsā garumā, kas nozīmē, ka atkarībā no mērķiem izaicinājumi var tikt īstenoti ilgākā laika periodā (mācību gads, ceturksnis...), vidējā, ja pasākums vai aktivitāte aizņem vienu vai vairākas dienas un visbeidzot īsā, ja tos var veikt klasē vai kā papildus iniciatīvu skolēnu ikdienas gaitām. Starp šiem izaicinājumiem jūs varat atrast darbnīcas, debates, sakopšanas pasākumus, sociālo mediju akcijas... un daudz ko citu! Kuri no minētajiem varētu būt labs instruments, lai sasniegtu jūsu skolas ilgtspējības mērķus?

Prakses lapas

Prakses lapas ir papildu dokumenti un resursi, lai palīdzētu ilgtspējas komandai īstenot stratēģiju praksē.

Jūs atradīsiet veidnes stratēģijas pierakstīšanai, aptauju vai interviju veikšanai, lai izprastu skolas vajadzības, kā arī padomus kopējo aktivitāšu īstenošanai.

Prakses lapu mērķis ir atvieglot stratēģijas īstenošanas fāzi un sagatavot dokumentus, kurus varēs izmantot atkārtoti.

Uzraudzības rīks

Nepieciešams iegūto rezultātu uzraudzības rīks, lai vajadzības gadījumā koriģētu stratēģiju. Mērot progresu katru mēnesi vai ceturksni, mēs varam raudzīties uz potenciāliem vidēja termiņa rezultātiem un apšaubīt konkrēto veikto darbību atbilstību un efektivitāti.

Ko mēs varam regulāri mērīt?

Dažus rezultatīvos rādītājus (KPI) (ēdnīcu atkritumu apjoms, kas jāsamazina, jo viens no stratēģiskajiem virzieniem ir kontrolēt pārtikas patēriņu; tikšanos skaitu ar izglītības konsultantiem, lai samazinātu vardarbības gadījumu jauniešu starpā, jo viens no stratēģiskajiem virzieniem ir panākt “nulle vardarbību” skolā...)

Dažus papildu rādītājus (konkrētu darbību progresa pakāpe/skolēnu apmierinātības līmenis klasē, kas saistīts ar stratēģiju, vai tas, vai ir ievēroti termiņi, kas noteikti konkrētu darbību realizēšanai)

Dažus citus rādītājus (dalības intensitāte vadības komitejas sanāksmēs, apmācīto studentu skaits utt.)

Kā šos rādītājus izmērīt?

Saglabājot rezultātus tablo. Šis informācijas panelis ir Excel fails, kas apraksta visus rezultātus un pārraudzības rādītājus; katrs no tiem ir saistīts ar stratēģisku asi, kas definēta vispārējā ilgtspējības stratēģijā.

Dažiem rādītājiem var izmantot tiešsaistes anketu (lai novērtētu projekta dalībnieku apmierinātību, iesaistīšanos un vajadzības).

Citu rādītāju noteikšanai ilgtspējības vadītājam būs jātiekas ar dažādiem iesaistītajiem dalībniekiem (ēdnīcas vadītāju, izglītības vadītāju u.c.), lai apkopotu mērījumus.

Cik bieži šie rādītāji ir jāmēra?

Atkarībā no Jūsu pieejamības un stratēģisko jomu nozīmīguma daži rādītāji ir jāmēra ļoti bieži (vienu reizi mēnesī, bet varbūt divas reizes mēnesī darbības sākumā), citiem rādītājiem pietiks ar vienu reizi ceturksnī.

Kā apkopot šos rādītājus?

Ilgspējas vadības komitejas sanāksmei jānotiek vismaz reizi ceturksnī.

04 - Ilgtspējības piemēri izglītībā

Ilgtspējības iniciatīvas skolā nav tikai pārrunājams temats; tam jābūt dzīvesveidam. Runa ir par labi līdzsvarotu ekonomiku, ekoloģiju un sabiedrību. Tā ietver spēju apmierināt pašreizējās vajadzības, neapdraudot nākamās paaudzes spēju apmierināt nākotnes prasības. Ilgtspējības vadītāji varētu radīt pamatideju par prasībām un ierobežojumiem, panākot dažādas ilgtspējīgas iniciatīvas skolā. Diskutējot par ilgtspēju, skolēniem jā māca īpašu uzmanību pievērst konkrētām prasībām, piemēram, nabadzībai. Šis aspekts ir jāakcentē ar ierobežojumu jēdzienu, kas nosaka, ka cilvēki nevar izmantot visus resursus, nerēķinoties ar nākamajām paaudzēm.

Šodien pieņemtajos lēmumos būtu jāņem vērā tuvākie gadi. Līdz ar to pašreizējās un turpmākās ilgtspējības iniciatīvas, ko īsteno skolas un pārvalda ilgtspējības vadītāji, ir jārisina, ņemot vērā nepieciešamību ieviest jauninājumus un īstenot pasākumus, kas padarītu dzīvi uz Zemes jēgpilnu tās iedzīvotājiem tagad un nākotnē. Skolas un izglītības iestādes jau tagad cenšas panākt ilgtspējīgāku praksi, tomēr, kā redzams, ir nepieciešamas aktīvākas iniciatīvas un uzstājīgāki ilgtspējības vadītāji. Attiecībā uz šo koncepciju ilgtspējības vadītājiem būtu jāpalīdz studentiem savienot zināšanas, pētījumus un rīcību, lai veidotu veselīgu nākotni viņu kopienām un planētai.

Kad skolas un citas izglītības iestādes cenšas izstrādāt un īstenot ilgtspējības iniciatīvas, tās vai nu esošo pozīciju papildina ar ilgtspēju kā jaunu funkciju, vai arī rada pilnīgi jaunu. Organizācijas vadītājiem ir jānosaka, kurām jomām šo ilgtspējības vadītāju piesaistīt, kādiem jābūt ilgtspējības vadītāja mērķiem un kā vērtēt viņa/viņas pozīciju, ja ilgtspējība ir pavisam jauna funkcija.

Skolas jau tagad mēģina īstenot dažādas ilgtspējības iniciatīvas, balstoties uz nesen apkopoto informāciju. Protams, ne visas skolas sper vienādus soļus, bet visas strādā pie vieniem un tiem pašiem mērķiem – rosināt skolēnos vēlmi un nepieciešamību saglabāt vidi un sabiedrību kopumā, lai radītu labāku nākotni. Eiropas skolās un universitātēs jau ir bijuši izcili ilgtspējas centieni, kas var kalpot par paraugu citām izglītības iestādēm.

Ekoskolas

Ekoskolu programma ir starptautiska kustība, kas sākās 1994. gadā, reaģējot uz identificētajām 1992. gada ANO Vides un attīstības konferences vajadzībām Riodežaneiro. Programmu izstrādāja Vides izglītības fonds ar Eiropas Komisijas atbalstu, sākotnēji iesaistot četras valstis: Dāniju, Vāciju, Grieķiju un Apvienoto Karalisti. Jau ceturtdaļgadsimtu programma “Ekoskolas” jauniešus iesaista pozitīvu darbību veikšanā, kas pārveido viņu dzīves.

Programma ir viens no visaptverošākajiem un populārākajiem vides izglītības modeļiem pasaulē. Tā veicina vides izpratni, saistot to ar mācību priekšmetiem, rada attieksmi un vērtības, interesi par vidi, iesaistot ne tikai skolas dzīvē iesaistītos, bet arī apkārtējo sabiedrību, tādējādi stiprinot vides izpratnes kopējo attīstību.

Šajā programmā iesaistītas 59 000 skolas 72 valstīs. Programma “Ekoskolas” ir veidota tā, lai tā būtu piemērota visām skolām neatkarīgi no tā, vai tās ir bērnudārzs, pamatskola, vidusskola, tālākizglītības koledža, augstskola vai skola ar īpašu statusu. Pēc septiņu soļu procesa pabeigšanas skolas pēc tam var pieteikties Ekoskolu Zaļā karoga akreditācijai, kurā tiek atzīti, apbalvoti un cildināti jauniešu sasniegumi vides jomā.

Daudzas izcilas iniciatīvas jau ir uzsāktas ar Ekoskolu programmas starpniecību, kas ir mainījušas vides izglītību. "Atkritumu samazināšanas kampaņa", "Lielās augu medības" un "Sasilšana-atkritumi-ūdens-vati-savvaļas dzīvnieki" ir trīs no programmas būtiskākajām iniciatīvām.

Piemēram, Marsa Vriglija fonds un Vides izglītības fonds (VIF) sadarbojas kampaņā "Atkritumu samazināšanas kampaņa" (ASK). Tā darbojas jau 11 gadus visā pasaulē, uzsverot nepieciešamību risināt jautājumu par atkritumiem. Kopš tās sākuma 2011. gadā programmā ir piedalījušies vairāk nekā 4,6 miljoni skolēnu no 35 valstīm.

Skolēnu zināšanu un uzvedības attīstība par atkritumiem un atkritumu apsaimniekošanu, kā arī viņu dzīvespriecīgā aizrautība un dedzīgums mācīties ir pierādīta ar nemitīgu izvērtēšanu. Katrai skolai ir jāseko līdzi saražoto atkritumu daudzumam, lai uzlabotu atkritumu apsaimniekošanu. Katra skola rīko arī vienu "Kopienas rīcības dienu", kurā piedalās visa skola, kā arī vecāki, kopienas ieinteresētās personas un Marsa fonda darbinieki. Skolas dalās savos sasniegumos, izmantojot Zaļā karoga aplikācijas. Par labākajiem stāstiem ziņo Vides izglītības fondam (VIF).

Tāpat arī "Lielās augu medības" – šī akcija ir Toyota Motor Europe un Vides izglītības fonda kopīga iniciatīva. Tā koncentrējas uz bioloģisko daudzveidību, uzsvaru liekot uz augiem un ar tiem saistītajām sugām.

Tagad "Lielās augu medības" notiek 14 Eiropas valstīs (Latvijā, Itālijā, Beļģijā un citās). Katrā no iesaistītajām valstīm uzņēmēji izvēlas skolas. Iniciatīva mudina studentus kļūt par saglabāšanas aizstāvjiem, veicina vietējās bioloģiskās daudzveidības pasākumus, veicina kritisko domāšanu, izmantojot "ej un redzi" pētījumu pieeju, un palīdz sasniegt ES/ANO mērķus bioloģiskās daudzveidības izglītības jomā.

Turklāt Ekoskolas, pateicoties Alcoa fonda atbalstam, ir uzsākušas arī globālu K-12 vides pratības iniciatīvu, kuras centrā ir zaļais STEM. Projekta mērķis ir izmantot zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātikas prasmes, lai mācītu jauniešus par vides izaicinājumiem. Divdesmit tūkstošiem skolēnu šī projekta ietvaros būs iespēja skolās izskatīt, radīt un veidot inovatīvus risinājumus vides rūpēm. Turklāt Alcoa W5 iniciatīva uzlabos skolotāju zināšanas par zaļo STEM. Tas ļauj skolēniem iesaistīties reālās ilgtspējības problēmās un ar sadarbības un kritiskās domāšanas palīdzību palīdzēt risināt konkrētas problēmas savā skolā un sabiedrībā.

Ilgtspējības iniciatīvas universitātēs

Turklāt universitātēs visā Eiropā ir veikti citi izcili ilgtspējības pasākumi. Šīs iniciatīvas var izmantot kā spožas idejas, kuras var pielāgot izmantošanai skolās, lai apmierinātu skolēnu vajadzības un intereses. Piemēram, kopš 2017. gada **Vageningenas universitāte** Nīderlandē ir ierindota kā pasaules "zaļākā" universitāte.

Vageningenu īpaši interesē tēma “Veselīga pārtika un dzīves vide”, jo universitāte ir vērsta uz dzīvības zinātņu programmām – vidi, lauksaimniecību un ilgtspējas jautājumiem.

Kā vēl viens piemērs – **Groningenes universitātei** ir vesels departaments, kas veltīts viņu zaļajām iniciatīvām – “Zaļais birojs”. Tā mērķis ir uzlabot un integrēt ilgtspēju universitātē, kā arī palīdzēt personālam un studentiem kļūt videi draudzīgākiem. Tām ir arī spēcīgs tīkls ilgtspējības jomā, ko dēvē par ilgtspējības novērtēšanas padomi. Pastāv virkne kursu, kas saistīti ar ilgtspējību, tostarp vairāki zinātnes kursi, kā arī uzņēmējdarbību vērsta, globāla atbildība un vadība.

Tāpat vēl viens piemērs ir **Notingemas Universitāte** Apvienotajā Karalistē, ko var uzskatīt par patiesu ilgtspējas čempionu. Pēdējos desmit gadus tā nosaukta starp piecām labākajām videi draudzīgākajām skolām. Tas skaidrojams ar viņu mērķi “stabili saglabāt vides ilgtspēju universitātes dienaskārtībā”. Universitātes godalgotajā universitātes pilsētiņā atrodams mežs, kā arī ievērojamas zaļās zonas un parki. Notingemas universitātē ir vairāki ilgtspējas kursi un ilgtspējīgas ķīmijas centrs, pirmā sava veida laboratorija ar oglekļa neitralitāti.

Tāpat **Dienviddānijas Universitāte** ir vēl viens piemērs. Dienviddānijas Universitāte tiecas sasniegt 17 Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķus. Viņi veicina “klimatam draudzīgu rīcību” savu darbinieku un studentu vidū, un viņiem ir ilgtspējas plāns, kas ietver piegādātājus, iepirkumus un saimniecību. Īstenojot koordinētus un starpdisciplinārus pasākumus, to jaunais klimata centrs pievēršas “ilgtermiņa sociālajām, tehnoloģiskajām un politiskajām klimata problēmām”.

Turklāt **Boloņas Universitāte** ir vecākā universitāte pasaulē ar 1000 gadu vēsturi; ilgtspēja tur ir svarīga. Papildus bakalauru un maģistru programmām tādās “zaļajās” jomās kā ilgtspējīga lauksaimniecība vai resursu ekonomika viņi ir īstenojuši dažādus veiksmīgus projektus vides aizsardzībai. Tās mudina studentus un personālu dzīvot ilgtspējīgāk, piemēram, dāvinot vairākkārt lietojamas ūdens pudeles vai piedāvājot subsidētu sabiedrisko transportu.

Turklāt **Dublinas pilsētas universitāte** Īrijā iedibina ilgtspējīgu attieksmi visā iestādē. Viņiem ir grupa “Zaļā pilsētiņa”, kas atbalsta vairākas programmas, kas veicina vides izpratni un ilgtspēju. Klimata rīcības plānā ir noteikti pasākumi universitātei, lai samazinātu enerģijas patēriņu, ūdens patēriņu, otrreizējo pārstrādi un atkritumu apsaimniekošanu, kā arī bioloģiskās daudzveidības uzlabošanu. Vides zinātne, globālie izaicinājumi, mehāniskā un ilgtspējas inženierija, klimata un vides ilgtspēja ir visi ar ilgtspējību saistītie kursi.

Ilgospējīgas iniciatīvas skolā

Mums bija interesanti runāt ar divu dažādu veidu skolām, lai salīdzinātu to rīcības plānus, runājot par ilgtspējību – privātskolām, kas varētu sevi popularizēt kā ZAĻU, lai veidotu biznesu un valsts skolām, kas ievēro valsts mācību programmu. Pēc abu grupu uzrunāšanas bija manāms, ka nebija tādu aspektu, kas varētu liecināt, ka skolai būtu trūkumi ilgtspējas mācīšanā.

Abās skolās bija gan jauni, gan vecāki skolotāji, kuri mācīja “Klimata pārmaiņas” kā mācību priekšmetu, tāpat, kā, piemēram, vēstures priekšmetu. Taču tika mācīta teorija, nevis praktiskas nodarbības. Tas liecina, ka “klimata pārmaiņas” tiek atzītas kā fakts, par kuru ir jārunā. Abās skolās bija idejas, par to, ko varētu vēl darīt, ja ilgtspējībai atvēlētu vairāk laiku. Varbūt tai ir jābūt “kādai” personai, kas iesaistās, lai pārņemtu ilgtspējības iniciatīvu vadību. Varbūt jāievieš ilgtspējas vadītāja loma!

Mēs atklājām ilgtermiņa metodiku, ko Čehijā māca ar nosaukumu EVVO (Environmentální vzdělávání, výchova A osvěta) jeb “Vides izglītība un informētība”. Izlasot ziņojumu par videi draudzīgu metodiku, arī tajā norādīts uz praktiskas iesaistes trūkumu mācību iestādēs, kur studenti studē teoriju, bet viņiem nav praktisku iespēju piepildīt savas jaunās zināšanas. Bija iedvesmojoši redzēt, ka dažas skolas uzņemas iniciatīvu rūpēties par mūsu vidi savās rokās. Skolas paļaujas tikai uz savu radošumu – bez valdības aprisēm un norādījumiem šajā jautājumā.

Erasmus projekta, "Ilgtspējas vadītājs skolā" loma, cerams, koordinēs šo praksi un radīs Eiropas līmenī atpazīstamu pieeju. Čehijā (un mēs esam pārlicināti arī citās valstīs) liela daļa bērnudārzu uzsāk ilgtspējas procesu, mudinot pirmsskolas vecuma bērnus sēt sēkliņas, apliet ar ūdeni un audzēt līdz stādam. Pēc tam šī sākotnējā aktivitāte (skolotājām nesarežģītā) tiek pamesta, skolēniem uzsākot skolas gaitas, jo ļoti maz uzmanības tiek vērsts uz šādu ilgtspējības aktu. Daudzos valsts bērnudārzos ir otrās valodas programmas, bet skolā šo valodu neturpina mācīt līdz pat 3. klasei. Tiek zaudēti divi gadi, jo skolēni aizmirst iemācīto.

Savos novērojumos, mēs atklājām, ka sākumā, visticamāk, mēs nonāksim strupceļā, domājot, ka visas ilgtspējības iniciatīvas ir vienkāršas idejas, ko īstenot. Āra telpas trūkums, entuziasma trūkums vai doma, ka viena papīra lapas taupīšana jau visu pasauli neglābs. Tā ir vecā domāšana, kas ir jāmaina. Taču mēs ar prieku varam paziņot, ka skolas ne vien Čehijā, bet arī citās valstīs jau īsteno dažādus risinājumus un ar to lepojas.

ZS Oskava, Oskava: Skola ar tā saukto EVVO metodiku, kas vērsta uz vides jautājumiem. Tās mācību programmā ir iekļauta mācību stunda nedēļā, kas paredzēta tikai vides izglītībai. Turklāt vides domāšana tiek īstenota visā skolā un visos tās aspektos.

Z.Stankovs, Stankovs: Projekts – “Atkritumi”. Tā mērķis ir palielināt skolēnu zināšanas otrreizējā pārstrādē, tās nozīmi un ļaut bērniem piedzīvot un veikt dažādu atkritumu, tostarp bateriju, toneru un citu ikdienā neizmantojamu vienreizējās lietošanas atkritumu, faktisko pārstrādi. Visa mācību gada garumā notiek dažādi skolas organizēti konkursi saviem audzēkņiem ar pārstrādes tēmu.

ZS Cinkovijs, Cinkovijs: Projekts apstājās Covid-19 pandēmijas dēļ. Vietējā vidusskola sadarbojās ar domi, lai agrā pavasarī organizētu atkritumu vākšanas dienas. Viņi ar prieku paziņoja par pasākuma atgriešanos šajā gadā.

ZS Miļins, Miļin: Atbalstīt jaunus vides žurnālistus. Jaunieši (vecumā no 11 līdz 25 gadiem) iemācās atpazīt, analizēt un kartēt vides problēmas savā apkārtnē. Viņi piedāvā tam risinājumus un raksta reportāžu par to sabiedrībai video, rakstu un foto medijos.

ZS Vonderlendas akadēmija, Prāga: Vairāki skolotāji bija sarūgtināti, redzot, kā tiek izmesti pārtikas atkritumi, tāpēc ķērās pie komposta tvertņu izveides savā virtuvē un ēdnīcā. Skolēni labprāt piedalās un pēc tam kompostu var izmantot savā mazajā skolas dārzu dobē.

SS, Lauksaimniecības koledža, Klatovij: Projekts “Ekoloģijas studentu dārzs”. Izveidot dārzu ar šādām daļām – izglītojošu ekoloģisko vīna dārzu, garšaugu dārzu, meža labumu dārzu un māju kukaiņiem. Dārzs kalpos kā vieta, kur uzzināt par augiem dārzā un arī kā vieta atpūtai. Tā ir atvērta gan sabiedrībai, gan citām skolām.

ZS Mníšek pod Brdy, Mníšek pod Brdy: Projekts “Patiesi veselīga skola” – izglītība par ekoloģisko lauksaimniecību. Projektā dotas iespējas, kā skolas kopumā var ieviest bērniem ekoloģiskās saimniekošanas principus. Notiek ekskursijas uz ekosaimniecību, lai saskaņotu ar citu projektu “Skolēnu saimniecības tirgus”, kas vērsts uz vietējās sabiedrības iesaistīšanu tirgus idejās un mācītu bērniem priekšrocības par videi draudzīgu saimniekošanu, kā arī vietējā ražojuma nozīmi. Projektos ir ieviesti veidi, kā efektīvi izmantot skolas dārzus.

Jāsecina, ka skolām ir absolūti nepieciešams īstenot ilgtspējības vadītāju vai komandu, lai koordinētu jebkura ilgtspējīga plāna teoriju un piemērošanu. Šis plāns ir jāpieņem visā skolā, lai tas darbotos, un arī mācībspēku domāšanai ir jāmainās, lai plāns būtu veiksmīgs. Mēs jautātu: “Kāpēc mēs sākam procesu vidējā līmeņa izglītībā?” Ņemot vērā to, ka jaunieši viens no otra iedvesmojas un iesaistās procesos tikai, ja viņiem tie šķiet “moderni”, sākumskolas bērniem mācīt pirmās ilgtspējības prakses varētu būt vērtīgāk.

Citas ilgtspējības iniciatīvas Eiropā

ES valstīs ir daudz atsevišķu programmu, kas vērstas uz ilgtspējību. Ne visi aptver visu septiņpadsmit ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu kopumu. (IAM)

2020. gadā Itālija kļuva par pirmo valsti pasaulē, kas ilgtspēju un klimata krīzi padarīja par obligātiem mācību priekšmetiem skolēniem. Itālijas valsts skolās ANO ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam ir iekļauta iespējami daudzos mācību priekšmetos, turklāt viena stunda nedēļā ir veltīta tādām tēmām kā globālā sasilšana un cilvēku ietekme uz planētu.

Vides mācībās, izglītībā un sabiedrības informētībā (EVVO) atsevišķās Čehijas skolās uzsvars likts uz vides un cilvēku saistību, apzinoties nepieciešamību saglabāt vidi, lai cilvēki varētu dzīvot. Pastāvīgas rūpes par mūsu vidi ir cieši saistītas ar vides apziņas stāvokli un iedzīvotāju izglītības līmeni. Šīs prakses izpēte norāda, ka, lai gan teorētisko pusi māca skolās, trūkst praktiskās apmācības skolas mērķu sasniegšanai.

Ilgospējīgu attīstību pieņem Valsts izglītības ministrija Francijā, tās pieeja paredz atjaunot dinamisko līdzsvaru starp vidi, sociālo pasauli, ekonomiku un kultūru. Sākot ar šo definīciju, kuras pamatā ir mijiedarbība starp šīm dažādajām jomām, izglītība ilgtspējīgai attīstībai (IIA) ir transversāla izglītība, kas integrē ilgtspējīgas attīstības problēmas mācību programmās. IIA nepārprotami krustojas ar citu starpstundu izglītību, tostarp izglītību attīstībai un starptautiskai solidaritātei, veselības izglītību, mākslas un kultūras mācīšanu. Pašapmierinātība IIA skolās nav vēlama, jo katru gadu skolām jāparāda sava rīcība, lai nākamajā gadā arī saņemtu šo marķējumu. Šāda pieeja palīdz saglabāt augstus standartus visā skolā.

“Dreamland.be” ir piemērs tam, ka ieinteresētās personas ir ieinteresētas ilgtspējā. “Ilgspēja sākas skolā” un “Dreamland.be” turpina sniegt klientiem iespēju izdarīt apzinātas izvēles. Uzņēmums būtiski ir paplašinājis savu ilgtspējīgo skolas piederumu klāstu. Vecāki var izvēlēties no 125 ilgtspējīgām alternatīvām, kas izgatavotas no otrreiz pārstrādāta vai videi draudzīga materiāla.

Pērn parādījās mugursomas, kas izgatavotas no pārstrādātas plastmasas vai poliestera. Tām šogad pievienojās ilgtspējīgas dzērienu pudeles, pusdienu kastītes, kancelejas preces un daudz kas cits.

Ņemot par pamatu šādus piemērus, vairāk skolu varētu īstenot līdzīgu praksi. Nav jāšāk ar lielām pārmaiņām, pat nelieli soļi var kaut ko mainīt un palīdzēt uzsvērt ilgtspējas vadītāja nepieciešamību. Ilgtspējības vadītājs kā paraugs varētu bruģēt ceļu citiem. "Elektroiekārtu darbināšana" varētu būt laba prakse kā sākt ilgtspējību skolās, kuras varētu vadīt ilgtspējības vadītājs. Kad datori, gaismas un projektori netiek izmantoti, samazinās skolas elektrības rēķins, tiek taupīta enerģija. Lai visa skola ietu vienā virzienā, ilgtspējības vadītājs varētu piedāvāt sasniegt izmērāmus mērķus, par kuru pasniegtu skolēniem "balvu", piemēram,: "Ja, izejot no telpas, visi izslēgs gaismu, skolai pietiks enerģijas ietaupījuma, lai modernizētu sporta zāli."

Vēl viena iniciatīva varētu būt "Bez-atkritumu pusdienas". Aptuveni puse skolas vecuma bērnu ēd brokastis un pusdienas kafetērijās. Rezultātā ēdienu pārpalikumi un vienreiz lietojamie pusdienu trauki veido ievērojamu daļu no skolu radītajiem atkritumiem. Lai gan šķiet, ka atbilde ir šo materiālu pārstrāde, tikai 29% pārstrādājamo materiālu tiek pārstrādāti.

Savukārt plastmasai ir ierobežots kalpošanas laiks, un to var pārstrādāt tikai 7-9 reizes, pirms šķiedra sadalās. “Bez-atkritumu pusdienas”, kurās skolēni un darbinieki tiktu mudināti uz kafetēriju nākt ar vairākkārt lietojamajiem traukiem, ūdens pudelēm un galda piederumiem, būtu viena no iespējām, kā samazināt kafetēriju radītos atkritumus.

Piedāvāt bezmaksas pusdienas katra mēneša pēdējā piektdienā, kad skolēni un darbinieki atnāk ar saviem vairākkārt lietojamajiem traukiem, varētu būt viena no pieejām, kā sākt paradumu maiņu un atbalstīt skolēnus un skolotājus viņu centienos. Tad, kad skolēni sāks pieņemt “Bez-atkritumu pusdienas”, skolas varētu nodrošināt nelielu atlaidi (piemēram, 25 centi), lai mudinātu skolēnus katru dienu atnest vairākkārt lietojamus traukus.

Ir vairāki izcilu ilgtspējas iniciatīvu piemēri, ko var īstenot skolās un pārraudzīt ilgtspējas vadītāji. Vissvarīgāk ir noteikt, kuras iniciatīvas atbilst skolas vispārējiem mērķiem un vērtībām. Vairumā gadījumu ilgtspējības vadītāja vai komandas atbildība ir kalpot par paraugu citiem, parādot, kā izturēties atbildīgi, lai veidotu ilgtspējīgākas skolas.

05 - Secinājumi

Šajā dokumentā ir ietverts pakāpenisks priekšlikums skolām, kā īstenot visas skolas ilgtspējības pieeju no pārvaldības viedokļa.

Tajā parādīts viss modelis.

Mēs ceram, ka jūs to izmantosiet kā sākumpunktu un ieviesīsit Ilgtspējas stratēģiju savā skolā, izmantojot citus projekta rezultātus:

- e-mācības par ilgtspējību un to, kā īstenot skolas ilgtspējības stratēģiju;
- aktivitātes, kas ļaus iesaistīt visu skolu un motivēt skolēnus;
- labās prakses, ko atkārtot savā stratēģijā;
- uzraudzības rīku stratēģijas novērtēšanai.

Visi resursi būs pieejami tīmekļa vietnē: school-sustainability.eu

Jūsu ceļojums uz ilgtspējību skolā ir tikko sācies!

Izbaudiet to!

06 - Atsauces

- 1.ECO Schools.com, “Lielākā globālā ilgtspējīgo skolu programma”, <https://www.ecoschools.global/> (Apskatīts 08.04.2022)
- 2.Hārvardas Biznesa skola Online, “8 ilgtspējas prasmes darba profesionāļiem”, <https://online.hbs.edu/blog/post/sustainability-skills> (Apskatīts 08.04.2022)
- 3.Salary.com, “Ilgtspējas vadītājs – prasības un pienākumi” <https://www.salary.com/research/job-description/benchmark/sustainability-manager-job-description> (Apspriests 08.04.2022)
- 4.Study.eu, “Ilgtspējīgākās augstskolas Eiropā 2022”, <https://www.study.eu/article/the-most-sustainable-universities-in-europe> (apskatīts 08.04.2022)
- 5.Sumitomo Chemical, “Paziņojums ar ieinteresētajām personām”, <https://www.sumitomo-chem.co.jp/english/sustainability/management/stakeholders/> (apspriests 02.09.2022)
- 6.Sustenuto, “pieci ilgtspējas sakaru pamati”, <https://sustenuto.com/insights/the-five-foundations-of-sustainability-communications/> (apskatīts 02.09.2022)
- 7.Un.org, “Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides un attīstības konference, Riodežaneiro, Brazīlija, 1992. gada 3. –14. jūnijs”, <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992> (apspriests 08.04.2022)

- 1.Eco-schools.org, "Seven steps to Eco-Schools Green flag success", <https://www.eco-schools.org.uk/primary-pathway/seven-steps/> (apspriests 24.10.2022)
- 2.Dublinas pilsētas universitāte, "Sustainability DCU", <https://www.dcu.ie/ocoo/sustainability-dcu>(apspriests 08.04.2022)
- 3.Groningenas Universitāte, "ilgtspēja", <https://www.rug.nl/about-ug/profile/facts-and-figures/duurzaamheid/?lang=en>(apspriests 08.04.2022)
- 4.Wageningen University & Research, "ilgtspējīgākā universitāte", <https://www.wur.nl/en/newsarticle/wur-worlds-most-sustainable-university-for-fifth-consecutive-time.htm#:~:teksts=%20Šis%20is%20%20fifth%20pēc%20kārtas,%20politikas%20officer%20ilgtspējas%20at%20WUR> (apspriests 08.04.2022)
- 5.Notingemas Universitāte, "par ūnu", <https://www.nottingham.ac.uk/studywithus/study-with-us.aspx> (apskatīts 08.04.2022)
- 6.Dienviddānijas Universitāte, "klimata ziņojumi un klimata plāns", <https://www.sdu.dk/en/voresverdensmaal/klimaregnskab> (apspriests 08.04.2022)
- 7.Boloņas Universitāte, "Ilgtspējīgs UniBo", <https://site.unibo.it/multicampus-sostenibile/en/about-us> (apspriests 08.04.2022)
- 8.Iknedēļas nodarbības, kas piedāvā skaudības izglītību Oskavas pamatskolā: <https://www.zsmsoskava.cz/zakladni-skola/projekty/environmentalni-projekty-24cs.html>
- 9.ZS Milin jaunie vides žurnālisti: <https://www.zsmilin.cz/skola/projekty-skoly/mladi-reporteri-pro-zivotni-prostredi>